

4^ο ΓΕΝΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ ΤΡΙΚΑΛΩΝ
«ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ»
ΣΧΟΛΙΚΟ ΕΤΟΣ 2013-2014
ΤΑΞΗ Α΄

Τα Τραγούδια Που Αγαπάμε

Υπεύθυνη Καθηγήτρια
Χριστίνα Τηγάνα, ΠΕ06

ΜΕΛΗ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗΣ ΟΜΑΔΑΣ

Βερρόπουλος Χαράλαμπος

Ζάχου Σοφία

Ιακωβάκης Χρήστος

Κόγιας Νικόλαος

Κόκκα Ευαγγελία

Κωνσταντάκου Ελένη

Μπαλαμπάνης Δημήτριος

Ντρέου Νταϊάνα

Παπαδόπουλος Γεώργιος

Παπανικολάου Δήμητρα

Πέρκας Αθανάσιος

Πρεμέτη Ευθυμία

Σάνι Ιουνία

Στεργιαροπούλου Μαλβίνα

Τσαρούχα Χαρίκλεια

Τσιγαρίδας Ιωάννης

Χατζηκυριάκου Φανή

Χορνόβας Ευάγγελος

Πίνακας περιεχομένων

Εισαγωγή	1
Η Ιστορία της Μουσικής- Τα Μουσικά Είδη	5
<i>Η Μουσική στα Προχριστιανικά Χρόνια</i>	5
<i>Η Μουσική στην Ευρώπη κατά τα Χριστιανικά Χρόνια</i>	6
<i>Η Μουσική στον 20^ο και τον 21^ο Αιώνα</i>	14
Τα Μουσικά Όργανα	18
Η Ιστορία μέσα από τη Μουσική.....	21
<i>Ακριτικά- Κλέφτικα τραγούδια</i>	22
<i>Η Επανάσταση του 1821</i>	23
<i>Ο Θεσσαλικός Κύκλος</i>	25
<i>Τα τραγούδια της Μετανάστευσης</i>	26
Η Μουσική και οι Άλλες Τέχνες	30
<i>Μουσική και Κινηματογράφος</i>	30
<i>Η Μουσική στο Θέατρο</i>	34
<i>Μουσική και Ποίηση</i>	40
<i>Μουσική και Χορός</i>	41
<i>Μουσική και Ζωγραφική</i>	48
Αποτελέσματα Έρευνας.....	52
Συμπεράσματα και προτάσεις.....	56
Βιβλιογραφία	58
Παράρτημα	60

Εισαγωγή

Η εργασία μας έχει ως θέμα της τη μουσική. Διαλέξαμε να ασχοληθούμε με αυτή επειδή για εμάς είναι πολύ σημαντική. Αφιερώνουμε πολύ χρόνο καθημερινά στο να ακούμε τραγούδια και κάποιοι από μας ξέρουμε να παίζουμε κάποιο μουσικό όργανο και να τραγουδάμε. Επίσης, θαυμάζουμε κάποιους τραγουδιστές οι οποίοι λειτουργούν σαν πρότυπο για μας. Ακόμα και η διασκέδασή μας είναι άμεσα συνδεδεμένη με τη μουσική. Το θέμα μας θα επιχειρήσουμε να το προσεγγίσουμε διαθεματικά και να το συνδέσουμε με κάποια από τα μαθήματα του σχολείου, όπως είναι η ιστορία και η λογοτεχνία. Θα δούμε κάποια ιστορικά γεγονότα όπως αυτά αποτυπώθηκαν στο πεντάγραμμα και θα διερευνήσουμε τη σχέση της μουσικής με τις άλλες τέχνες. Θα μελετήσουμε την ιστορία της μουσικής και πώς αυτή εξελίχθηκε στο πέρασμα των αιώνων. Επίσης, θα μάθουμε τα μουσικά όργανα. Τέλος, θα συντάξουμε ερωτηματολόγια για να δούμε ποια είναι η σχέση των νέων σήμερα με τη μουσική αλλά και ποια σχέση είχαν οι παλιότερες γενιές με αυτή. Στόχος μας είναι να αποκτήσουμε μια πιο συνειδητή σχέση με τη μουσική και να τη δούμε όχι μόνο ως ένα μέσο διασκέδασης αλλά και ως πηγή πληροφόρησης και ως αγωγή ψυχής.

Η Ιστορία της Μουσικής- Τα Μουσικά Είδη

Η Μουσική είναι μια ξεχωριστή γλώσσα που στοχεύει στο νου και την καρδιά. Ανάλογα με το είδος της μουσικής, εκφράζει σκέψεις και συναισθήματα, περιγράφει όμορφες εικόνες, προσφέρει παρηγοριά ή υποκινεί σε δράση.

Η Γέννηση της Μουσικής

Αν και δεν γνωρίζουμε πολλά για τη γέννηση της μουσικής και φυσικά δεν έχουμε ακούσματα, μπορούμε ωστόσο να βγάλουμε κάποια ασφαλή συμπεράσματα είτε από τοιχογραφίες και αγγειογραφίες είτε από πρωτόγονα μουσικά όργανα που έφερε στο φως η αρχαιολογική σκαπάνη. Οι εικασίες για τη μουσική αυτής της εποχής βασίζονται σε ευρήματα που προέρχονται από διάφορους παλαιολιθικούς αρχαιολογικούς χώρους, όπως οστά με επιμήκεις τρύπες που έχουν θεωρηθεί ως αυλοί. Μουσικά όργανα, όπως αυλοί με επτά τρύπες και έγχορδα όργανα έχουν βρεθεί σε αρχαιολογικούς χώρους του πολιτισμού της κοιλάδας Ίντους. Η Ινδία έχει μία από τις παλαιότερες μουσικές παραδόσεις του κόσμου - αναφορές στην ινδική κλασική μουσική μπορούν να βρεθούν σε αρχαίες ιερές γραφές της Ινδουιστικής παράδοσης. Οι αρχαιότερες συλλογές προϊστορικών μουσικών οργάνων έχουν βρεθεί στην Κίνα και χρονολογούνται μεταξύ των 7000 και 6600 π.Χ.

Η Μουσική στα Προχριστιανικά Χρόνια

Η Μουσική στην Αρχαία Ελλάδα

Η μουσική πήρε το όνομά της από τις εννέα Μούσες της αρχαίας ελληνικής μυθολογίας και περιλάμβανε το σύνολο των τεχνών που βρίσκονταν υπό την προστασία των Μουσών. Οι αρχαίοι Έλληνες πίστευαν πως κατοικούσαν στον Όλυμπο και τραγουδούσαν με τις ακούραστες φωνές τους θείες μελωδίες και ύμνους παίζοντας λύρα. Η μουσική ονομάζεται και Απολλώνια τέχνη καθώς θεός της μουσικής ήταν ο θεός Απόλλωνας. Για τους αρχαίους Έλληνες οι μουσικές τέχνες περιλάμβαναν την ποίηση, τη μουσική, που ήταν μια ελεύθερη τέχνη και μέσον μόρφωσης, και τον χορό. Η μουσική είχε σκοπό και ιδανικό της να συνοδεύει πιστά την ποίηση. Η *Ιλιάδα* και η *Οδύσσεια* ψάλλονταν πάντα με συνοδεία οργάνων λύρας και κιθάρας.

Είτε όλες μαζί, ως μια ενιαία ομάδα, είτε η καθεμιά ξεχωριστά, οι Μούσες συμβόλιζαν το μεγαλείο της τέχνης· το ωραίο όχι μόνο στη μορφή μα και στο περιεχόμενο. Η Μουσική έχοντας θεϊκό χαρακτήρα για τους αρχαίους Έλληνες,

θεράπευε ψυχή και σώμα, εξάγγιζε, καταπράυνε, ενέπνεε, παρακινούσε αλλά και ηρεμούσε. Ήταν ένα από τα βασικά μαθήματα στο πλαίσιο της παιδείας των νέων ενώ η διασύνδεσή της ειδικότερα με την Ποίηση και το Θέατρο έπαιξε τεράστιο ρόλο. Πραγματικά χάρη σε αυτή διασώθηκαν στους αιώνες αριστουργήματα όπως τα Ομηρικά Έπη και οι τραγωδίες.

Όλα τα παραπάνω δικαιολογούν τον πρωταγωνιστικό ρόλο που διαδραμάτιζε στις μεγάλες Εορτές της πόλης όπου μουσική, άσμα και όρχηση ήταν άρρηκτα δεμένα με τις εκδηλώσεις που είχαν κατεξοχήν θρησκευτικό χαρακτήρα και ιδίως στις δύο μεγάλες Εορτές της πόλης, τα Μεγάλα Παναθήναια και τα Μεγάλα Διονύσια. Στο πλαίσιο των μεγάλων αυτών εορτών όχι μόνο γίνονταν μεγάλοι διαγωνισμοί αλλά αναπτύχθηκαν και τα σημαντικότερα μουσικά και ποιητικά είδη της εποχής με αποκορύφωμα βέβαια το Αρχαίο Δράμα.

Η Μουσική στους Άλλους Λαούς της Αρχαιότητας

Για τους Αιγύπτιους η μουσική είχε σημαντική θέση στον ιδιωτικό και στον δημόσιο βίο τους. Αυτό μαρτυρείται σε όλα τα σωζόμενα μνημεία οι παραστάσεις των Πυραμίδων, οι τοιχογραφίες, οι πάπυροι, τα έργα γλυπτικής, οι ιεροτελεστίες, οι νεκροπομπές κ.ά. έχουν σχεδόν πάντα μια συνοδεία μουσικής. Τα μουσικά όργανα των Αιγυπτίων ήταν άρπες, λύρες, κιθάρες, τύμπανα, σείστρα, αυλοί και κουδουνάκια. Μάλιστα σε πολλές παραστάσεις βλέπουμε έναν τραγουδιστή που τον συνοδεύουν άλλα πρόσωπα με το ρυθμικό κτύπημα των χεριών.

Οι άλλοι Ασιατικοί λαοί (Ασσύριοι, Χαλδαίοι, Πέρσες) είχαν και αυτοί πνευστά, κρουστά και έγχορδα, και οι Έλληνες πλούσιοι έφερναν δούλους Ασιάτες για τις εορτές τους, από τις αρμονίες των οποίων πήραν το Φρύγιον και το Λύδιον.

Από την Αγία Γραφή γνωρίζουμε ότι οι Εβραίοι ήταν μουσικός λαός και ο βασιλιάς Δαβίδ ήταν μεγάλος μουσικός, ποιητής και οργανίστας.

Η μουσική στην Ευρώπη κατά τα Χριστιανικά Χρόνια

Ο Μεσαίωνας

Ο Μεσαίωνας είναι μια μακρά περίοδος που εκτείνεται από την κατάρρευση της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας τον 5^ο αιώνα μ.Χ. έως τα μισά περίπου του 15^{ου} αιώνα. Τα χρόνια αυτά η μουσική είναι στενά συνδεδεμένη με την εκκλησία αφού οι μουσικοί εκπαιδεύονται ώστε να γίνουν ψάλτες και να καταλάβουν ιερατικά αξιώματα. Μέρα και νύχτα στις εκκλησίες και στα μοναστήρια τελούνταν Λειτουργίες και Ακολουθίες πάνω σε συγκεκριμένο τελετουργικό και κείμενα (ανάλογα με την ημέρα του χρόνου και την ώρα). Για μεγαλύτερη κατάνυξη τα περισσότερα κείμενα ψέλνονταν πάνω σε καθιερωμένες μελωδικές φόρμουλες. Όταν με το πέρασμα του χρόνου οι μελωδίες έγιναν πολυάριθμες, δημιουργήθηκε η ανάγκη να συγκεντρωθούν και να ταξινομηθούν. Το έργο αυτό – λανθασμένα- αποδόθηκε στον Πάπα και Πατέρα της Εκκλησίας Γρηγόριο τον

Μέγα (περ. 540-604) κι αυτός είναι ο λόγος που όλο αυτό το θρησκευτικό μουσικό ρεπερτόριο ονομάστηκε Γρηγοριανό μέλος (δηλαδή τραγούδι, μελωδία). Το Γρηγοριανό μέλος αποτέλεσε το θεμέλιο της δυτικοευρωπαϊκής μουσικής, τουλάχιστον μέχρι τον 16ο αιώνα. Αρχικά αποτελούνταν από μία μόνο μελωδική γραμμή, άλλοτε κάπως μονότονη και άλλοτε περίτεχνη, ανάλογα με την περίπτωση, και δεν είχε συγκεκριμένο ρυθμό αλλά ακολουθούσε τις διακυμάνσεις του λατινικού κειμένου που τραγουδιόταν. Οι μοναχοί στην αρχή μάθαιναν τις μελωδίες αυτές από μνήμης (καθώς δεν υπήρχε σύστημα καταγραφής τους) με την επανάληψη και την καθημερινή εξάσκηση. Αλλά και έξω από τα τείχη των μοναστηριών, στα κάστρα, στα χωράφια και στους δρόμους των πόλεων ακουγόταν μουσική, που όμως στο μεγαλύτερο μέρος της δεν καταγράφηκε. Από τη μια περιπλανώμενοι ζογκλέρ διασκέδαζαν ιππότες, βασιλιάδες και αστούς τραγουδώντας, χορεύοντας ή κάνοντας ακροβατικά. Από την άλλη, τροβαδούροι και τρουβέροι -ποιητές-μουσικοί ευγενικής καταγωγής- σύχναζαν στις βασιλικές αυλές όπου εξυμνούσαν με τα πρωτότυπα τραγούδια τους τις αρετές του ιπποτισμού, αλλά και τον ιδανικό έρωτα.

Μέχρι τον 11ο περίπου αιώνα η μουσική, θρησκευτική και κοσμική, είναι μονοφωνική, αποτελείται δηλαδή από μία μόνο μελωδία. Θέλοντας να προσδώσουν μεγαλοπρέπεια στις θρησκευτικές Ακολουθίες, οι μουσικοί προσθέτουν μια δεύτερη ή και τρίτη μελωδία πάνω από το προϋπάρχον Γρηγοριανό μέλος, επινοώντας έτσι την πολυφωνία, πάνω στην οποία στηρίχτηκε όλη η δυτικοευρωπαϊκή μουσική.

Η Αναγέννηση

Την περίοδο αυτή στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος έρχονται η αρχαιοελληνική και λατινική γραμματεία και τέχνη και όλοι- μουσικοί, συγγραφείς, καλλιτέχνες και επιστήμονες- αντλούν έμπνευση από αυτή. Αυτό το «ανα-γεννημένο» ενδιαφέρον για τα κλασικά κείμενα χαρακτηρίζει τον 15ο και 16ο αιώνα ή συμβατικά την περίοδο από το 1450 μέχρι το 1600 περίπου, γνωστή και σαν Αναγέννηση.

Τρία σημαντικά κοινωνικά φαινόμενα έχουν άμεσο αντίκτυπο στη μουσική αυτής της περιόδου: η εξάπλωση του Ανθρωπισμού ή Ουμανισμού, που επηρέασε τον τρόπο σύνθεσης, η εκκλησιαστική Μεταρρύθμιση, που οδήγησε σε νέα μουσικά είδη, και η άνοδος της αστικής τάξης, που ευνόησε, μεταξύ άλλων, την ανάπτυξη της οργανικής μουσικής.

Η εμφάνιση της μουσικής τυπογραφίας γύρω στο 1500 έκανε τη μουσική προσιτή σε μεγαλύτερο κοινό. Η μουσική εκπαίδευση έγινε απαραίτητο στοιχείο μιας καλής ανατροφής, όχι μόνο στους αριστοκρατικούς κύκλους, αλλά και στην αστική τάξη. Παρόλο που στο μεγαλύτερο μέρος της η μουσική παραμένει φωνητική (a cappella), την περίοδο της Αναγέννησης συναντάμε και τις πρώτες καταγραφές μουσικής για όργανα, κυρίως χορευτικής μουσικής. Λειτουργίες, μοτέτα, σανσόν και μαδριγάλια είναι τα κύρια είδη μουσικής με τα οποία ο αναγεννησιακός συνθέτης δημιουργεί κατάνυξη στην εκκλησία, δέος στις επίσημες τελετές και ευθυμία στις κοσμικές συγκεντρώσεις,

επιδιώκοντας έτσι να εξασφαλίσει την εύνοια ενός ευγενούς ή ενός καρδινάλιου και τελικά μια σίγουρη θέση στην υπηρεσία του.

Η μουσική τυπογραφία και η διάδοση της μουσικής. Στο γύρισμα του 16ου αιώνα, ένας πανέξυπνος επιχειρηματίας από τη Βενετία, ο Οτταβιάνο Πετρούτσι (Ottaviano Petrucci), τυπώνει την πρώτη μεγάλη συλλογή κοσμικής μουσικής, το Ωδέκατον. Το παράδειγμα του Πετρούτσι σύντομα το ακολούθησαν και άλλοι εκδότες. Για πρώτη φορά η μουσική ξεφεύγει από τους στενούς εκκλησιαστικούς ή αριστοκρατικούς κύκλους -που μπορούσαν να εξασφαλίσουν ένα ακριβό μουσικό χειρόγραφο- και γίνεται αντικείμενο εμπορευματοποίησης. Έτσι σχηματίζεται ένα κοινό που έχει τη δυνατότητα να αποκτήσει αυτές τις μουσικές εκδόσεις σε χαμηλότερη τιμή (σε σχέση με τα πανάκριβα χειρόγραφα). Σιγά σιγά, η ικανότητα να διαβάζει κανείς νότες, να τραγουδά και να παίζει μουσικά όργανα έγινε απαραίτητο στοιχείο καλής ανατροφής και κοινωνικής καταξίωσης.

Μουσικά χαρακτηριστικά της αναγεννησιακής μουσικής. Η αναγεννησιακή μουσική διατηρεί πολλά από τα χαρακτηριστικά της μεσαιωνικής παράδοσης και τα συνδυάζει με τη νέα έμφαση στο λόγο. Το κυρίαρχο ρεπερτόριο είναι η φωνητική μουσική (α καπέλα), συνήθως για τέσσερις ισότιμες φωνές. Τα σανσόν, δηλ. τα τραγούδια με γαλλικά λόγια, ήταν το κύριο είδος κοσμικής μουσικής όχι μόνο στις γαλλόφωνες περιοχές, αλλά και στην Ιταλία. Ωστόσο, η ανάπτυξη της ιταλικής ποίησης από το 1530 περίπου και ύστερα οδήγησε τους Ιταλούς συνθέτες σε νέες μορφές σύνθεσης. Το σημαντικότερο είδος ιταλικής κοσμικής μουσικής ήταν το μαδριγάλι, βασισμένο σε ποιήματα ερωτικά, γεμάτα πνεύμα και πάθος. Μέσα από τα μαδριγάλια, η Ιταλία πήρε τα ηνία της ευρωπαϊκής μουσικής για τους επόμενους δύο αιώνες. Τα ιταλικά μαδριγάλια είχαν τεράστια απήχηση και στη μουσική του Βορρά. Στην Αγγλία μάλιστα, στα τέλη του 16ου αιώνα, οτιδήποτε ιταλικό -τέχνη, μουσική, ενδυμασία- γινόταν αμέσως της μόδας. Ο Σαίξπηρ έγραψε θεατρικά έργα που διαδραματίζονται στην Ιταλία, όπως το «Ρωμαίος και Ιουλιέττα» και «Ο έμπορος της Βενετίας», ενώ οι Άγγλοι συνθέτες άρχισαν να γράφουν μαδριγάλια με αγγλικούς στίχους. Γύρω στο 1600 έγινε δημοφιλές ένα είδος τραγουδιού για φωνή και συνοδεία λαούτου, το λαουτοτραγούδο (lute song). Τα τραγούδια αυτά προαναγγέλλουν το μονωδικό ύφος της εποχής Μπαρόκ που θα ακολουθήσει.

Το Μπαρόκ

Το ενδιαφέρον για τα ελληνικά γράμματα που αναπτύχθηκε την εποχή της Αναγέννησης συνεχίζεται και την περίοδο μετά το 1600, γνωστή ως Μπαρόκ. Οι συνθέτες επικεντρώνουν το ενδιαφέρον τους στην ικανότητα της μουσικής να ξυπνά και να εκφράζει τις ανθρώπινες ψυχικές καταστάσεις (λύπη, χαρά, φόβο, θαυμασμό κλπ.), μια ιδέα που έχει τις ρίζες της στα αρχαία ελληνικά κείμενα που καταπιάνονται με τη

μουσική. Με στόχο την αναβίωση των αρχαίων ελληνικών τραγωδιών και την έκφραση των ψυχικών καταστάσεων γράφονται οι πρώτες όπερες, δηλ. μεγάλα μουσικά έργα με πλοκή, που τραγουδιούνται και παίζονται στη σκηνή. Αλλά και η μουσική για όργανα γνωρίζει πρωτόγνωρη άνθηση καθώς εργαστήρια οργάνων κατασκευάζουν υπέροχα σε ήχο και δυνατότητες μουσικά όργανα, κυρίως βιολιά. Την εποχή αυτή εμφανίζονται καινούρια μουσικά είδη όπως το κοντσέρτο και η σονάτα.

Η Όπερα. Οι πρώτες όπερες δημιουργήθηκαν από τους πειραματισμούς της Καμεράτας, μιας ομάδας αριστοκρατών διανοουμένων και μουσικών της ιταλικής Φλωρεντίας, οι οποίοι ήθελαν να αναβιώσουν την αρχαία ελληνική τραγωδία. Διαβάζοντας τα αρχαία ελληνικά κείμενα, οι διανοούμενοι αυτοί πείστηκαν πως στις τραγωδίες το τραγούδι έπαιζε σημαντικό ρόλο και πως η δύναμη που ασκούσε η μουσική πάνω στην ανθρώπινη ψυχή ήταν αποτέλεσμα μιας μόνο φωνής που ακολουθούσε το ρυθμό και τις διακυμάνσεις του προφορικού λόγου. Αυτός ο τρόπος τραγουδιού ονομάστηκε μονωδία και στην αρχή ήταν κάτι ανάμεσα σε τραγούδι και απαγγελία που ονομάστηκε απαγγελτικό ύφος (*stile recitativo*). Η πρώτη σημαντική όπερα ήταν ο Ορφείας (οι ελληνικοί μύθοι ήταν αγαπημένο θέμα για όπερες) του Κλάουντιο Μοντεβέρντι, που παίχτηκε στο παλάτι των Γκονζάγκα στη Μάντουα το 1607.

Η όπερα είχε τόση απήχηση σαν είδος που σιγά σιγά άρχισαν να χτίζονται θέατρα (λυρικά θέατρα), για να μπορεί να παρακολουθεί τις παραστάσεις περισσότερος κόσμος και όχι μόνο οι λίγοι πλούσιοι που σχετιζόνταν με κάποιο αριστοκρατικό παλάτι. Η Βενετία με την πληθώρα εμπόρων και ταξιδιωτών ήταν η ιδανική πόλη για κάτι τέτοιο και έτσι το 1640 είχε ήδη τρία λυρικά θέατρα, όπου το κοινό με εισιτήριο μπορούσε να παρακολουθήσει μια παράσταση. Εκείνες οι παραστάσεις όπερας διέφεραν πολύ από τις σημερινές. Οι ακροατές μιλούσαν, έτρωγαν, έπαιζαν τυχερά παιχνίδια, κουτσομπόλευαν, φλέρταραν και σταματούσαν μόνο για να ακούσουν τις αγαπημένες τους άριες από τους αγαπημένους τους τραγουδιστές. Σιγά σιγά η όπερα έγινε υπερθέαμα, όπου πολύπλοκοι μηχανισμοί ζωντάνευαν ναυάγια ή φυσικά φαινόμενα και εμφάνιζαν από μηχανής θεούς.

Ένας από τους γίγαντες της μπαρόκ μουσικής ήταν ο Γερμανός Γκέοργκ Φρήντριχ Χαίντελ. Αφού σπούδασε στην Ιταλία, ο Χαίντελ εγκαταστάθηκε τελικά στην Αγγλία και εκεί συνέθεσε μερικές από τις πιο διάσημες όπερές του (πάντα στα ιταλικά). Από τις 41 όπερες που έγραψε ο Χαίντελ, η πιο γνωστή είναι ο Ιούλιος Καίσαρας. Πολλά από τα έργα του Χαίντελ γράφτηκαν για τον Αγγλο βασιλιά. Αν και δεν πρόκειται για όπερα, η Μουσική των νερών παιζόταν στη διάρκεια της βασιλικής βαρκάδας στον Τάμεση!

Όργανα και οργανοποιοί. Από το 1650 μέχρι το 1750 η οργανοποιία γνωρίζει τον «χρυσό αιώνα» της. Στα ιταλικά εργαστήρια της Κρεμόνας οργανοποιοί σαν τον Στραντιβάρι, τον Γκουαρνέρι και τον Αμάτι κατασκευάζουν βιολιά ανυπέρβλητα σε ποιότητα και ηχητική απόδοση.

Συνθέτες-υπηρέτες. Επειδή οι περισσότεροι συνθέτες ήταν υπηρέτες στην αυλή κάποιου ευγενή, ήταν υποχρεωμένοι να συνθέτουν μουσική που θα ευχαριστούσε τον εργοδότη τους, ο οποίος συχνά συναγωνιζόταν με άλλους ευγενείς για το ποιος είχε τη μεγαλύτερη ορχήστρα, θίασο όπερας ή χορωδία. Μέχρι την περίοδο Μπαρόκ η καριέρα του μουσικού είναι συνυφασμένη και με την εκκλησία: εκεί αρχίζει την καριέρα του σαν μέλος της χορωδίας ή παίζοντας εκκλησιαστικό όργανο στις Λειτουργίες. Η ζωή του μεγαλύτερου συνθέτη του Μπαρόκ, του Γιόχαν Σεμπάστιαν Μπαχ, το δείχνει καθαρά. Καθώς οι περισσότερες θέσεις που κατείχε σχετίζονταν με κάποιο εκκλησιαστικό οργανισμό, ο Μπαχ έγραψε πάρα πολλά έργα θρησκευτικής μουσικής και καθόλου όπερα. Μάλιστα καθιέρωσε τη θρησκευτική καντάτα, αφού ήταν υποχρεωμένος να συνθέτει μία για κάθε Κυριακή όταν υπηρετούσε σαν κάντορας στην εκκλησία του Αγίου Θωμά στη Λιψία.

Η Κλασική περίοδος

Η κλασική περίοδος στη μουσική κράτησε κάποιες δεκαετίες μόνο, από το 1730 μέχρι το 1810 περίπου. Σε αυτή την περίοδο μεγαλούργησαν τρεις από τους μεγαλύτερους συνθέτες όλων των εποχών, ο Χάυντν, ο Μότσαρτ και ο Μπετόβεν, που έζησαν μεγάλο μέρος της ζωής τους στο σημαντικότερο μουσικό κέντρο του 18ου αιώνα, τη Βιέννη. Το κίνημα του Διαφωτισμού, που επικεντρώνεται στις ιδέες της ισότητας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, πυροδοτεί σημαντικές κοινωνικές και πολιτικές αλλαγές. Η Γαλλική Επανάσταση και η Διακήρυξη της Αμερικανικής Ανεξαρτησίας και των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου είναι τα άμεσα αποτελέσματα των ιδεών αυτών. Επίσης, μεγάλοι επιστήμονες οδηγούν με τις εφευρέσεις τους στη Βιομηχανική Επανάσταση, συνέπεια της οποίας ήταν η οικονομική ανάπτυξη, που βοήθησε στην άνοδο της μεσαιάς τάξης. Αυτό για τη μουσική σημαίνει ότι οι συνθέτες απευθύνονται πλέον όχι μόνο στην αριστοκρατία, αλλά σε ευρύτερο κοινό, που θέλει και έχει την οικονομική δυνατότητα να πηγαίνει σε συναυλίες, να αγοράζει παρτιτούρες και να μαθαίνει μουσικά όργανα. Νέα μουσικά είδη αναπτύσσονται, όπως το κουαρτέτο εγχόρδων, η συμφωνία και η κωμική όπερα. Μέσα από το έργο του Μπετόβεν η μουσική οδηγείται στη Ρομαντική περίοδο και έτσι ο Μπετόβεν θεωρείται ο τελευταίος από τους κλασικούς συνθέτες και ο πρώτος από τους ρομαντικούς.

Βιέννη, μια μουσική πρωτεύουσα. Τα ιδεώδη του Διαφωτισμού επηρέασαν και μερικούς προοδευτικούς ηγέτες, όπως ο Φρειδερίκος ο Μέγας της Πρωσίας, η Μεγάλη Αικατερίνη της Ρωσίας και ο Ιωσήφ Β΄ της Αυστρίας. Οι ηγεμόνες αυτοί πίστευαν πως όλοι οι άνθρωποι είχαν δικαίωμα στην εκπαίδευση και υποστήριξαν τη μουσική και τις τέχνες. Η Βιέννη, το κέντρο της Αυστροουγγρικής αυτοκρατορίας, έγινε η μεγαλύτερη μουσική πρωτεύουσα του 18ου αιώνα, «το καλύτερο μέρος στον κόσμο για το επάγγελμά μου», όπως είχε πει και ο Μότσαρτ. Μουσικοί από όλα τα μέρη της Ευρώπης ήθελαν να δοκιμάσουν την τύχη τους σε αυτή τη συναρπαστική πόλη, όπου μπορούσε κανείς να

ακούσει από όπερα μέχρι παραδοσιακά τραγούδια από όλη την Ευρώπη, εμβατήρια και μουσική από την Ανατολή.

Κωμική όπερα. Τα ηρωικά και ευγενή κατορθώματα θεών και ηρώων της μπαρόκ σοβαρής όπερας δεν είχαν τόσο απήχηση στη μεσαιά τάξη που είχε αρχίσει να συχνάζει στα λυρικά θέατρα. Το κοινό αυτό ψυχαγωγούνταν καλύτερα με έργα που σατίριζαν τις αδυναμίες των αριστοκρατών αλλά και του απλού λαού. Έτσι, ματαιόδοξες αριστοκράτισσες, πανέξυπνοι υπηρέτες, απατημένοι σύζυγοι, μεγαλόστομοι στρατιωτικοί ή βαρετοί δικηγόροι γίνονται πρωταγωνιστές στις κωμικές όπερες, που είναι γραμμένες στην τοπική γλώσσα για να είναι εύκολα κατανοητές και συχνά χρησιμοποιούν δημοφιλείς μελωδίες. Στην Ιταλία η κωμική όπερα ονομάζεται όπερα μπούφα (opera buffa) ή ιντερμέτσο (intermezzo), στη Γαλλία όπερα κομίκ (opera comique), στην Αγγλία μπάλαντ όπερα (ballad opera), ενώ στη Γερμανία ζίγκσπιλ (Singspiel). Εκτός από την ιταλική όπερα μπούφα, όλες οι άλλες κωμικές όπερες χρησιμοποιούν ομιλούμενο διάλογο (απαγγελία) αντί για ρετσιτατίβο.

Μότσαρτ και κωμική όπερα. Ο Μότσαρτ, που συνέθεσε την πρώτη του όπερα όταν ήταν μόλις 12 ετών, έγραψε για όλα τα είδη της όπερας (σέρια, μπούφα καθώς και ζίγκσπιλ) και θεωρείται αξεπέραστος στον τρόπο που σκιαγραφεί μουσικά τους κωμικούς χαρακτήρες και στον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιεί την ορχήστρα για να πετύχει αυτόν το σκοπό. Ιδιαίτερα σημαντικές θεωρούνται οι τρεις κωμικές του όπερες: «Οι γάμοι του Φίγκαρο», «Ντον Τζοβάννι» και «Έτσι κάνουν όλες».

Ο μουσικός σαν «ελεύθερος επαγγελματίας». Η αύξηση του πληθυσμού των πόλεων και η άνοδος της μεσαιάς τάξης που ακολούθησαν τη Βιομηχανική Επανάσταση δημιούργησαν ένα καινούριο κοινό που ενδιαφερόταν και είχε την οικονομική άνεση να ασχοληθεί με τη μουσική. Το κοινό αυτό μπορούσε να πληρώσει το εισιτήριο μιας δημόσιας συναυλίας, έναν δάσκαλο για μαθήματα μουσικής, ή να διαθέσει κάποια χρήματα για να αγοράσει παρτιτούρες που στη συνέχεια θα μελετούσε και θα έπαιζε σε μια φιλική συνάθροιση στο σπίτι. Έτσι αυξήθηκαν οι δυνατότητες του μουσικού-συνθέτη να βγάλει χρήματα. Αντί να υπηρετεί αποκλειστικά σε έναν ευγενή ή μια εκκλησία, ο μουσικός μπορεί τώρα να διδάξει, να γράψει έργα για να εκδοθούν, να συνθέσει κατόπιν παραγγελίας ή να δώσει συναυλίες. Η πορεία των τριών μεγάλων συνθετών της Κλασικής εποχής δείχνει καθαρά αυτή τη μετάβαση: ο Χάυντν πέρασε το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του στην υπηρεσία των Εστεργάζυ, ο Μότσαρτ, παρόλο που προσπάθησε να μπει στην υπηρεσία κάποιου αριστοκράτη, κέρδιζε τα προς το ζην κυρίως σαν «ελεύθερος επαγγελματίας», και ο Μπετόβεν, παρά τους πλούσιους φίλους και θαυμαστές του, δεν είχε ποτέ του πάτρονα.

Ο Ρομαντισμός

Ο 19ος αιώνας είναι ο αιώνας του Ρομαντισμού. Οι κοινωνικές επαναστάσεις που ακολούθησαν τη Γαλλική Επανάσταση σε ολόκληρη την Ευρώπη έφεραν μαζί τους φιλελεύθερες απόψεις για την τέχνη, οι οποίες θέτουν στο επίκεντρο τον καλλιτέχνη και όχι το θεσμό που τον υποστηρίζει (αριστοκρατία, Εκκλησία κλπ.), όπως γινόταν τους προηγούμενους αιώνες. Ο μουσικός τώρα παρουσιάζει την τέχνη του σε ιδιωτικά «σαλόνια», όπου γίνεται πολλές φορές αντικείμενο λατρείας. Η Βιομηχανική Επανάσταση και οι σκληρές συνθήκες ζωής που επέβαλε προκάλεσαν δυσαρέσκεια για τον σύγχρονο κόσμο και νοσταλγία για το παρελθόν και την παρθένα φύση. Έτσι το ενδιαφέρον στρέφεται στη λογοτεχνία και τη μουσική παλιότερων εποχών -αναβιώνουν η μεσαιωνική και αναγεννησιακή τέχνη- αλλά και στο μαγικό, το υπερφυσικό και το μυθικό στοιχείο. Ο συνθέτης που υπήρξε το ρομαντικό πρότυπο του επαναστάτη-καινοτόμου δεν ήταν άλλος από τον Μπετόβεν.

Για μας ο όρος «ρομαντικός» αναφέρεται στην αγάπη, δεν είχε όμως μόνο αυτή την έννοια όταν επινοήθηκε από τους λογοτέχνες στις αρχές του 19ου αιώνα. Η ανάγκη απόδρασης από τη σύγχρονη πραγματικότητα έστρεψε τους συγγραφείς στη λογοτεχνία του παρελθόντος, φτάνοντας μέχρι τον μυστηριώδη αλλά συναρπαστικό Μεσαίωνα. Έτσι υιοθέτησαν τον όρο «ρομαντικός» από τη λέξη ρομάνς (romance), ένα μεσαιωνικό λογοτεχνικό είδος που αφηγούνταν τις ηρωικές περιπέτειες ενός ιππότη και ανακαλούσε έναν κόσμο μυθικό, φανταστικό και πιθανόν ιδανικό, μακριά από την καθημερινότητα του σύγχρονου ανθρώπου. Ο όρος πρωτοχρησιμοποιήθηκε στη λογοτεχνία αλλά σύντομα πέρασε και στη μουσική του 19ου αιώνα.

Μια από τις σημαντικές αλλαγές αυτής της περιόδου είναι ότι τα όργανα της ορχήστρας αυξήθηκαν σε αριθμό (από περίπου 40 στις αρχές του 19ου αιώνα σε περίπου 90 προς το τέλος του) και έτσι έγινε απαραίτητο να υπάρχει ένας καθοδηγητής που θα συντονίζει το παίξιμο των εκτελεστών, ο γνωστός μας σήμερα μαέστρος ή διευθυντής ορχήστρας. Πολλοί συνθέτες της Ρομαντικής περιόδου, όπως ο Μέντελσον, ο Μπερλιόζ, ο Λιστ, ο Μάλερ και ο Βάγκνερ, έκαναν καριέρα και σαν διάσημοι μαέστροι.

Καθώς οι μουσικοί τον 19ο αιώνα δούλευαν πια σαν ελεύθεροι επαγγελματίες, χρειαζόταν να ειδικευτούν σε κάτι (όργανο, μουσικό είδος) για να προσελκύσουν μεγαλύτερο κοινό κι έτσι πολλοί έγιναν δεξιότεχνες ενός οργάνου. Ένας τέτοιος δεξιότεχνης του βιολιού ήταν ο Νικολό Παγκανίνι. Καθώς το πιάνο είχε γίνει το πιο δημοφιλές όργανο και βρισκόταν σε όλα τα καλά σαλόνια, πολλοί μουσικοί έγιναν βιρτουόζοι, δηλ. δεξιότεχνες, του οργάνου αυτού. Ο πιο γνωστός δεξιότεχνης του πιάνου ήταν ο Φραντς Λιστ. Ο συνθέτης όμως που συνδέθηκε πιο στενά με το πιάνο ήταν ο πολωνικής καταγωγής Σοπέν, ο οποίος έγινε περιζήτητος στα κοσμικά σαλόν του Παρισιού σαν δεξιότεχνης αλλά και δάσκαλος του πιάνου.

Η Σύγχρονη εποχή

Το γύρισμα του 20ού αιώνα χαρακτηρίζεται από ανατροπές τόσο στη μουσική όσο και στις άλλες τέχνες. Σαν αντίδραση στον ρομαντικό συναισθηματισμό αναπτύσσονται καλλιτεχνικές τάσεις όπως ο ιμπρεσιονισμός, ο συμβολισμός και ο εξπρεσιονισμός. Στο Παρίσι και στη Βιέννη, τα δύο μεγαλύτερα μουσικά κέντρα των αρχών του αιώνα, μουσικοί όπως ο Ντεμπυσσύ, ο Στραβίνσκι και ο Σαίνμπεργκ δημιουργούν νέους ηχητικούς κόσμους, είτε ενσωματώνοντας στοιχεία από εξωδυτικές μουσικές παραδόσεις, είτε οργανώνοντας με νέους τρόπους το ηχητικό υλικό, καταρχήν με την πλήρη απομάκρυνση από το Τονικό Σύστημα (ατονικότητα) και στη συνέχεια με τη δημιουργία του δωδεκάφθογου συστήματος. Οι πρωτοπόροι συνθέτες συχνά αντιμετωπίζουν τη δυσπιστία του κοινού και τα έργα τους βρίσκουν καλύτερη ανταπόκριση στα στενά περιβάλλοντα των ωδείων και των μουσικών πανεπιστημίων. Ο καταστροφικός Α΄ Παγκόσμιος πόλεμος δημιουργεί την ανάγκη για επιστροφή σε πιο οικεία για το ευρύτερο κοινό μουσικά ιδιώματα, που εκφράστηκαν με τάσεις όπως ο νεοκλασικισμός και η «χρηστική μουσική». Ως απόρροια των δύο παγκόσμιων πολέμων, της Ρωσικής Επανάστασης του 1917 και του οικονομικού κραχ της δεκαετίας του '30, η μουσική δημιουργία συνδέεται περισσότερο από ποτέ με πολιτικές ιδεολογίες και ανησυχίες. Τζαζ και λαϊκές μουσικές παραδόσεις κεντρίζουν το ενδιαφέρον των συνθετών και επηρεάζουν τη νεότερη μουσική γλώσσα. Η διάδοση της μουσικής γίνεται πιο γρήγορη από ποτέ καθώς οι τεχνολογικές εξελίξεις, από τη ραδιοφωνία και το τρανζίστορ μέχρι τον ηλεκτρονικό υπολογιστή, το ίντερνετ και την ψηφιακή ανάλυση του ήχου κάνουν την εμφάνισή τους. Μετά το 1950 ο πλουραλισμός κυριαρχεί και στη μουσική τέχνη: ηλεκτρονική μουσική, μινιμαλισμός, κολάζ, σειραϊσμός, μουσική του τυχαίου, σε συνδυασμό με τζαζ, ροκ, ραπ ή έθνικ, είναι μερικές μόνο από τις εκφάνσεις της μουσικής στις οποίες μπορεί να εκτεθεί ο σύγχρονος ακροατής σε οποιαδήποτε γωνιά του πλανήτη κι αν βρίσκεται.

Στο Παρίσι, που μαζί με τη Βιέννη αποτελούν τα σημαντικότερα μουσικά κέντρα των αρχών του 20^{ου} αιώνα, ο μοντερνισμός εκφράστηκε κυρίως μέσα από τη μουσική του Γάλλου Κλωντ Ντεμπυσσύ και του Ρώσικης καταγωγής Ιγκόρ Στραβίνσκι. Στη μουσική του ο Ντεμπυσσύ προσπαθεί να δημιουργήσει ατμόσφαιρα με φευγαλέα μοτίβα, όπως οι ιμπρεσιονιστές στη ζωγραφική και οι συμβολιστές στη λογοτεχνία. Αυτό το πετυχαίνει δίνοντας έμφαση στο ηχόχρωμα και χρησιμοποιώντας εξωτικές κλίμακες, όπως η πεντατονική και η οκτατονική. Το ίδιο ενδιαφέρον για το ηχόχρωμα —κάτι που κάνει τη γαλλική μουσική εύκολα αναγνωρίσιμη— δείχνει και ο Μωρίς Ραβέλ. Ο Ραβέλ εμπνεύστηκε και από διάφορες λαϊκές παραδόσεις εκτός της γαλλικής: συνέθεσε μάλιστα και πέντε τραγούδια πάνω σε ελληνικές δημοτικές μελωδίες και στίχους. Αντίθετα ο Στραβίνσκι δημιούργησε αίσθηση στους Παριζιάνους με τη μουσική που έγραψε για τα περίφημα Ρωσικά Μπαλέτα. Στα έργα αυτά ακούγονται για πρώτη φορά ασύμμετροι και απρόσμενοι ρυθμοί, κόντρα στον παλμό του μέτρου, δημιουργώντας μια εντύπωση

πρωτογονισμού (πριμιτιβισμού), που ήταν άλλωστε και το κεντρικό θέμα σε ένα από αυτά, την περίφημη Ιεροτελεστία της άνοιξης.

Ο πλουραλισμός, λοιπόν, είναι αυτό που διακρίνει τη μουσική αλλά και όλες τις τέχνες του 20ού και 21ου αιώνα. Όλα τα υλικά έχουν δοκιμαστεί, όπως και οι πιθανές σχέσεις του καλλιτέχνη με το κοινό. Η pop art βρήκε τη θέση της στα μουσεία και η ροκ μουσική έχει γίνει αντικείμενο σπουδών μαζί με την κλασική μουσική και την τζαζ. Οι επιλογές είναι απεριόριστες και η Οδύσσεια της μουσικής παραμένει ένα ταξίδι χωρίς τέλος.

Η Μουσική στον 20^ο και τον 21^ο Αιώνα

Ο 20^{ος} κι ο 21^{ος} αιώνας είναι τα χρόνια της πολυμορφίας σε όλες τις τέχνες, επομένως και στη μουσική. Οι άνθρωποι ταξιδεύουν μαζικά από τη μια άκρη του πλανήτη στην άλλη, έρχονται σε επαφή με καινούριες ιδέες και μουσικές, ανταλλάσσουν εμπειρίες κι ανακατεύουν όλα τα υλικά τους για να δημιουργήσουν καινούρια είδη μουσικής έκφρασης που αντικατοπτρίζουν τους φόβους αλλά και τα οράματα της εποχής τους. Σχεδόν κάθε δεκαετία μπορεί να χαρακτηριστεί από τα μουσικό ρεύμα που κυριάρχησε. Το διαδίκτυο επιτρέπει πλέον στη μουσική να κυκλοφορεί ελεύθερα σχεδόν τη στιγμή που γεννιέται, θα λέγαμε, κι αυτό ίσως σημαίνει ότι η μουσική δημιουργία, περισσότερο από κάθε άλλη φορά, δεν γνωρίζει όρια στην έκφρασή της.

Στη συνέχεια, ακολουθεί μια αναφορά στα σημαντικότερα είδη μουσικής που γεννήθηκαν τον 20^ο και τον 21^ο αιώνα.

Τζαζ

Η ιστορία της τζαζ είναι συνδεδεμένη με τους έγχρωμους σκλάβους που μεταφέρθηκαν από τη Δυτική Αφρική στον Νότο των Ηνωμένων Πολιτειών στα μέσα του 1800. Παρόλο που οι συνθήκες ζωής τους στη νέα ήπειρο ήταν δραματικές, κατάφεραν να διατηρήσουν τα έθιμά τους και τα τραγούδια τους, τα οποία αποτελούν τα πρώτα δείγματα του ξεχωριστού αυτού είδους που ονομάζεται “τζαζ”.

Τα στοιχεία που διαφοροποιούν τη τζαζ από κάθε άλλο είδος είναι ο υψηλός βαθμός αυτοσχεδιασμού, που δίνει μοναδική ελευθερία στον μουσικό, αλλά και η χρήση επιπλέον μουσικών κλιμάκων που δεν συναντούμε στην Ευρωπαϊκή μουσική (μείζονες και ελάσσονες), αλλά στην παραδοσιακή αφρικανική μουσική.

Το βασικότερο ίσως χαρακτηριστικό της τζαζ μουσικής είναι ότι δεν υπάρχουν κανόνες. Όπως είπε και ο σπουδαίος μουσικός Θερόνιους Μονκ: “Η τζαζ είναι ελευθερία”. Αυτός είναι και ο κυριότερος λόγος για τον οποίο κατάφερε να εξαπλωθεί σε όλο τον πλανήτη: η ελευθερία που προσφέρει τόσο στους μουσικούς όσο και στους

ακροατές. Ο μουσικός βασίζεται σε μία αρχική μελωδία και μετά έχει τη δυνατότητα να την παραλλάξει, να την εμπλουτίσει, να την πάει παραπέρα. Αυτό ήταν κάτι πρωτόγνωρο για την εποχή, καθώς επικρατούσε η κλασική μουσική με τις αυστηρές φόρμες της. Οι άνθρωποι της εποχής δεν μπορούσαν, λοιπόν, παρά να αγκαλιάσουν τη δυνατότητα που τους προσέφερε η τζαζ να εκφράσουν πηγαία τα συναισθήματά τους.

Επιπλέον, οι περιοδείες πολλών έγχρωμων μουσικών σε όλη την Αμερική, αλλά και η ανακάλυψη του γραμμοφώνου, βοήθησαν καθοριστικά στη διάδοση του ιδιαίτερου αυτού μουσικού είδους.

Από τότε που γεννήθηκαν τα πρώτα κομμάτια τζαζ μέχρι σήμερα, έχουν προκύψει πολλές νέες κατηγορίες του είδους, όπως είναι το σουίνγκ, η φρι τζαζ και η άσιντ τζαζ.

Σπουδαίοι τζαζ μουσικοί είναι οι Louis Armstrong, Thelonious Monk, Dave Brubeck, Stan Getz, Miles Davis και John Coltrane.

Ροκ

Η ροκ μουσική είναι από τα είδη που έχουν αγαπηθεί από ανθρώπους σε ολόκληρο τον πλανήτη. Ίσως επειδή είναι κάτι περισσότερο από μουσική, είναι μία ολόκληρη φιλοσοφία.

Το ροκ γεννήθηκε στις ΗΠΑ στις αρχές της δεκαετίας του '50, εποχή έντονης αμφισβήτησης και μεγάλων κοινωνικών αλλαγών, οι οποίες εκφράστηκαν ιδανικά μέσα από τα τραγούδια του συγκεκριμένου είδους. Οι ρίζες της ροκ μουσικής βρίσκονται στη μουσική των Αφρικανών σκλάβων της Αμερικής, τα γνωστά μπλουζ και στο ροκ εντ ρολ, το οποίο αποτελεί μια εξέλιξή τους. Ο Elvis Presley και ο Johnny Cash ήταν από τους πρώτους εκφραστές του είδους.

Ένα βασικό χαρακτηριστικό της ροκ μουσικής είναι η ηλεκτρική κιθάρα. Από άποψη θεματολογίας τα ροκ τραγούδια μιλούν για πολλά και διαφορετικά θέματα, από ερωτικές απογοητεύσεις μέχρι κοινωνικούς προβληματισμούς.

Παρόλο που η ροκ γεννήθηκε στην Αμερική, πολύ σύντομα –κάπου στις αρχές του 1960- άρχισαν να την ανακαλύπτουν και στην απέναντι πλευρά του Ατλαντικού και συγκεκριμένα στο Ηνωμένο Βασίλειο. Μάλιστα τότε αναδείχτηκαν σπουδαίοι Βρετανοί μουσικοί της ροκ που μας χάρισαν εκπληκτικά τραγούδια, τόσο, που οι Αμερικάνοι συνάδελφοί τους τα ζήλευαν και γι' αυτό ονόμασαν αυτή την εποχή «η βρετανική εισβολή». Αντιπροσωπευτικότερα συγκροτήματα της «βρετανικής εισβολής» είναι οι Beatles και οι Rolling Stones.

Η ροκ μουσική, όπως και πολλά άλλα είδη, έχει εξελιχθεί στην πορεία των χρόνων και έχουν προκύψει διάφορες παραλλαγές της. Για παράδειγμα, ένα κομμάτι της ροκ που έχει έντονες επιρροές από την τζαζ μουσική ονομάζεται «τζαζ – ροκ». Αντίστοιχα υπάρχει η χαρντ ροκ, η πανκ ροκ, το γκραντζ και πολλές ακόμα κατηγορίες. Παραλλαγές της ροκ, όμως, μπορεί να ακούσει κανείς και από χώρα σε χώρα.

Ελάχιστα μόνο από τα πιο χαρακτηριστικά ονόματα της ροκ μουσικής είναι τα εξής: the Beatles, Rolling Stones, the Animals, Eric Clapton, Deep Purple, Pink Floyd, the Beach Boys.

Ρέγκε

Η ρέγκε αναπτύχθηκε στα τέλη της δεκαετίας του 1960 στη Τζαμάικα, απέκτησε πολύ σύντομα φανατικούς λάτρεις και εξαπλώθηκε πέρα από τα σύνορα της Τζαμάικα, πρώτα στο Ηνωμένο Βασίλειο και μετά σε ολόκληρη την Ευρώπη και την υπόλοιπη Αμερική.

Πρόκειται για έναν σχετικά αργό, αλλά εύθυμο ρυθμό που λέγεται “σκανκ” και συνήθως παίζεται από κιθάρα. Οι ρίζες του ρυθμού αυτού βρίσκονται σε μία παραδοσιακή χορευτική μουσική της Τζαμάικα που ονομάζεται “μέντο” και στη “σκα”, μία επίσης χορευτική μουσική.

Στα πρώτα χρόνια διαμόρφωσής της, η ρέγκε δεν ήταν παρά μία τοπική μουσική της Τζαμάικα, ώσπου έκανε την εμφάνισή του ο Μπομπ Μάρλεϋ με το συγκρότημά του, που λεγόταν “The Wailers”. Ο Μπομπ Μάρλεϋ είναι ο σημαντικότερος εκπρόσωπος της ρέγκε - αυτός την εξέλιξε, αλλά και την έκανε γνωστή σε ολόκληρο τον κόσμο, πουλώντας εκατομμύρια δίσκους.

Η θεματολογία των τραγουδιών της ρέγκε μουσικής έχει να κάνει με την πολιτική και την κοινωνία. Μιλά για καταπιεσμένους λαούς, για κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες, για την ανάγκη δικαιοσύνης και προστασίας των αδυνάτων, για την ανάγκη να διεκδικήσουμε έναν καλύτερο κόσμο. Είναι ένα από τα δημοφιλέστερα είδη σε όλο τον κόσμο, με εκατοντάδες νέα συγκροτήματα που πειραματίζονται και την εξελίσσουν συνεχώς. Κυριότεροι εκφραστές της ρέγκε μουσικής είναι οι: Bob Marley and The wailers, Jimmy Cliff, Bunny Wailer, Asian Dub Foundation.

Ποπ

Η ποπ μουσική, όπως δηλώνει και το όνομά της(“popular” σημαίνει δημοφιλής) είναι ίσως ένα από τα πιο δημοφιλή είδη μουσικής και μάλιστα όχι τυχαία. Αυτός ήταν ο πρωταρχικός στόχος όλων εκείνων που έγραφαν αυτό το είδος: να αγαπηθεί από το κοινό. Τα πρώτα δείγματα αυτού του είδους άρχισαν να εμφανίζονται τη δεκαετία του 1950 στην Αμερική και το Ηνωμένο Βασίλειο, με σαφείς επιρροές από τη ροκ εντ ρολ μουσική που τότε μεσουρανούσε. Γενικά η ποπ μουσική δανείζεται στοιχεία από άλλα είδη, όπως η jazz μουσική, η country, αλλά και η καθαρά χορευτική (dance). Παρόλα αυτά, διατηρεί κάποια βασικά χαρακτηριστικά που την κάνουν να ξεχωρίζει από οποιαδήποτε άλλη μουσική.

Βασικά χαρακτηριστικά της ποπ μουσικής είναι ότι τα τραγούδια της έχουν μικρή έως μεσαία διάρκεια, ακολουθούν τη δομή κουπλέ – ρεφρέν και έχουν μελωδική

μουσική. Τα κύρια μουσικά όργανα που χρησιμοποιούνται είναι η ηλεκτρική κιθάρα, το μπάσο και τα ντραμς ενώ στόχος της είναι να είναι ευχάριστη στο αυτί του ακροατή και όχι να εκτιμηθεί για την υψηλή καλλιτεχνική της αξία. Οι μουσικοί της ποπ θέλουν να δημιουργήσουν μία ελαφριά μουσική που να αγαπηθεί από τις μάζες και να έχει εμπορική αξία.

Το μουσικό αυτό είδος δέχεται δριμύτατη κριτική· χαρακτηρίζεται «ελαφρό» και χαμηλής καλλιτεχνικής αξίας ενώ απαξιώνεται από πολλούς λόγω του εμπορικού της χαρακτήρα. Παρόλα αυτά, η ποπ μουσική κατάφερε να κυριαρχήσει στις Η.Π.Α. και το Ηνωμένο Βασίλειο και μέσα στα χρόνια να εξαπλωθεί σε όλο τον κόσμο. Πρόκειται για ένα δυναμικό είδος, που δεν σταμάτησε να εξελίσσεται, να απορροφά στοιχεία από άλλα είδη και να δίνει συνεχώς νέα αγαπημένα τραγούδια και μοναδικούς μουσικούς, όπως η Μαντόνα, ο Μάικλ Τζάκσον και η Lady Gaga.

Χιπ χοπ

Το χιπ χοπ γεννήθηκε τη δεκαετία του 1970 στις υποβαθμισμένες γειτονιές των Ηνωμένων Πολιτειών που μαστίζονταν από την ανεργία και τη φτώχεια, όπως το Bronx και το Brooklyn της Νέας Υόρκης. Οι νέοι στις περιοχές αυτές ένιωθαν απομονωμένοι κι έτσι τα υπάρχοντα είδη μουσικής και χορού δεν μπορούσαν να εκφράσουν τα συναισθήματα, τους προβληματισμούς και τις δυσκολίες της δικής τους ζωής. Μέσα απ' αυτή την ανάγκη τους ξεπήδησε η κουλτούρα του χιπ χοπ.

Στο χιπ χοπ, το συναίσθημα είναι το βασικό συστατικό, καθώς οι χιπ χόπερς (δηλαδή οι μουσικοί της χιπ χοπ) εκφράζουν σε κάθε κομμάτι τις σκέψεις τους, τα αισθήματα και τους προβληματισμούς τους ακριβώς όπως τα βιώνουν την ώρα που τραγουδούν. Το χιπ χοπ είναι κάτι περισσότερο από ένα μουσικό είδος, είναι μία ολόκληρη κουλτούρα που χαρακτηρίζεται από συγκεκριμένα γνωρίσματα και συγκεκριμένα από:

- το στίχο, που ονομάζεται “ραπ”,
- τη μουσική, που ονομάζεται “ντιτζινγκ” (Djing),
- το χορό, που ονομάζεται “μπρέικντανς” (breakdance)
- την εικόνα, που ονομάζεται “γκράφιτι” (graffiti).

Αναλυτικότερα, τα τέσσερα στοιχεία αυτής της κουλτούρας έχουν ως εξής:
 Ραπ – ο στίχος: η λέξη ραπ αποτελεί στα αγγλικά τα αρχικά γράμματα των λέξεων Rhythm And Poetry, δηλαδή “ρυθμός και ποίηση”. Πρόκειται για ένα είδος που δίνει έμφαση στους στίχους ενώ η μουσική λειτουργεί συνοδευτικά. Το αξιοθαύμαστο είναι ότι οι ράπερς συνήθως αυτοσχεδιάζουν δημιουργώντας ποιήματα την ίδια στιγμή που τα απαγγέλουν.

Ντιτζινγκ – η μουσική: οι χιπ χόπερς ήταν οι πρώτοι ντι τζέι. Η μουσική τους προκύπτει από την απομόνωση κομματιών από διαφορετικούς δίσκους, που μετά αναμειγνύονται με αποτέλεσμα την δημιουργία ενός ολοκαίνουριου κομματιού.

Μπρέικντανς – ο χορός: πρόκειται για έναν αυτοσχεδιαστικό χορό, με πολύπλοκες φιγούρες που συχνά μοιάζουν με ακροβατικά.

Γκράφιτι – η εικόνα: Γκράφιτι είναι η αναγραφή κειμένου όπως συνθημάτων ή η ζωγραφική σε επιφάνειες που συνήθως βρίσκονται σε δημόσιους χώρους (για παράδειγμα σε τοίχους). Πρωτοεμφανίστηκε την ίδια περίοδο και στα ίδια μέρη που αναπτύχθηκε το κίνημα του χιπ χοπ, από τον ίδιο καταπιεσμένο κόσμο, γι' αυτό πολλοί θεωρούν ότι αποτελεί μέρος της χιπ χοπ .

Γνωστότεροι καλλιτέχνες της χιπ χοπ μουσικής σκηνής είναι οι Missy Elliott, Eminem, Jay Z, Kanye West και Lauryn Hill.

Ηλεκτρονική μουσική

Η ηλεκτρονική μουσική γεννήθηκε από το πάντρεμα δύο τελείως διαφορετικών πραγμάτων, της τέχνης και της τεχνολογίας. Γεννήθηκε τη δεκαετία του 1960 οπότε και δημιουργήθηκε το πρώτο ηλεκτρονικό συνθεσάιζερ. Ηλεκτρονική είναι η μουσική που χρησιμοποιεί για την παραγωγή της ηλεκτρονικά μουσικά όργανα και ηλεκτρονική τεχνολογία, όπως είναι το συνθεσάιζερ και ο ηλεκτρονικός υπολογιστής.

Δύο από τους πρωτοπόρους συνθέτες αυτής της μουσικής είναι ο Ζαν Μισέλ Ζαρ και ο Βαγγέλης Παπαθανασίου, Έλληνας συνθέτης με διεθνή καριέρα. Από το 1970 όλο και περισσότεροι μουσικοί αρχίζουν να ασχολούνται με τους ξεχωριστούς ηλεκτρονικούς ήχους και να κάνουν την ηλεκτρονική μουσική πιο γνωστή στο ευρύ κοινό, όπως είναι ο Μπράιαν Ίνο (Brian Eno) και το γερμανικό συγκρότημα Κράφτβερκ (Kraftwerk).

Από τη γέννησή της μέχρι σήμερα η ηλεκτρονική μουσική έχει εξελιχθεί σημαντικά, συνδυάζοντας νέους, αλλά και παλαιότερους πιο γνώριμους ήχους - όπως αυτούς της τζαζ - κι έχει αναδειχθεί σε ένα από τα δημοφιλέστερα είδη μουσικής.

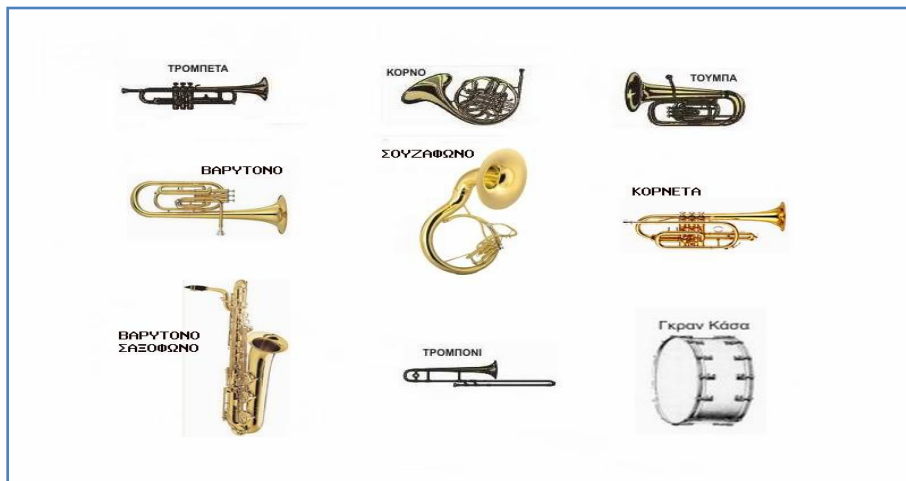
Μερικοί από τους σημαντικότερους καλλιτέχνες της ηλεκτρονικής μουσικής είναι οι Ζαν Μισέλ Ζαρ, Κράφτβερκ (Kraftwerk), Λένα Πλάτωνος, Underworld και Daft Punk.

Τα Μουσικά Όργανα

Τα μουσικά όργανα είναι κατασκευάσματα τα οποία, με τον μηχανισμό τους και τις τεχνικές χρήσης τους, χρησιμοποιούνται με σκοπό την παραγωγή μουσικών ήχων. Η εμφάνισή τους τοποθετείται στα πρώτα στάδια του ανθρώπινου πολιτισμού, χωρίς ωστόσο να μπορεί να καθοριστεί ακριβής χρονολογία εμφάνισης του πρώτου οργάνου.

Τα μουσικά όργανα χωρίζονται σε τρεις μεγάλες κατηγορίες, στα πνευστά, στα έγχορδα και στα κρουστά.

Πνευστά: Με τον όρο πνευστά περιγράφονται εκείνα τα μουσικά όργανα στα οποία η παραγωγή ήχου είναι συνέπεια της δόνησης ενός σώματος ή μιας στήλης αέρα. Υπάρχουν δύο κατηγορίες πνευστών, τα χάλκινα και τα ξύλινα.

Έγχορδα: Έγχορδα ονομάζονται τα μουσικά όργανα τα οποία διαθέτουν χορδές για την παραγωγή του ήχου.

Κρουστά: Είναι μια μεγάλη οικογένεια μουσικών οργάνων. Ονομάζονται κρουστά επειδή ο ήχος που παράγουν προκαλείται από κρούση είτε κάποιου ειδικού εξαρτήματος (σφυράκι ή μπαγκέτα) είτε του χεριού πάνω σε αυτά. Διαιρούνται σε διάφορες κατηγορίες, ανάλογα με τον τρόπο που τα χρησιμοποιούμε και τον καθορισμό ή όχι της τονικής τους οξύτητας: Υπάρχουν κρουστά που παράγουν κρότο (άτονα) αλλά και κρουστά που παράγουν τόνο (μουσική νότα).

Υπάρχει επίσης και το σύστημα ταξινόμησης Χόρνμποστελ-Ζακς, καθιερώθηκε από τους μουσικολόγους Φον Ε. Χόρνμποστελ (1914) και Κ. Ζακς (1940), και διακρίνει τα όργανα στις εξής κατηγορίες:

Ιδιόφωνα

Ονομάζονται τα μουσικά όργανα η ηχοπαραγωγή των οποίων οφείλεται στην δόνηση του σώματός τους αυτού καθαυτού. Τα ιδιόφωνα είναι κατασκευασμένα συνήθως από ξύλο, μέταλλο ή πέτρα, ενώ κατά κύριο λόγο δεν διαθέτουν χορδές.

Χορδόφωνα

Τα μουσικά όργανα τα οποία φέρουν χορδές υπό τάση, μεταξύ δύο σταθερών σημείων. Η ηχοπαραγωγή αυτών των οργάνων οφείλεται

στην ταλάντωση της χορδής, η οποία αποδίδει συγκεκριμένο τονικό ύψος, ο ήχος του οποίου μεγεθύνεται με τη βοήθεια ενός αντηχείου, το λεγόμενο σώμα ή σκάφος του οργάνου.

Αερόφωνα

Ονομάζονται τα μουσικά όργανα στα οποία ο ήχος παράγεται μέσω της δόνησης μιας στήλης αέρα, χωρίς την κατά συνθήκη χρήση χορδών, μεμβρανών κλπ.

Ηλεκτρόφωνα

Είναι μουσικά όργανα, η παραγωγή ήχου των οποίων σχετίζεται με τον ηλεκτρισμό.

Η Ιστορία μέσα από τη Μουσική

Υπάρχουν πολλά είδη μουσικής και πολλοί λόγοι για να ακούσει κάποιος μουσική. Κάποια τραγούδια είναι συνδεδεμένα με την ιστορία, άλλα με συναισθήματα ή με διάφορες συλλογικές εκδηλώσεις ή έθιμα. Η μουσική, επομένως, δεν υπάρχει μόνο για να μας διασκεδάζει. Ακούγοντας ένα μουσικό δίσκο μπορούμε και να διδαχθούμε για ιστορικά γεγονότα. Τα μεγάλα ιστορικά γεγονότα πάντα ενέπνεαν τους στιχουργούς ώστε να γράψουν τραγούδια για πρόσωπα ή γεγονότα που πρόσφεραν στον τόπο μας. Αλλά και οι ποιητές μας έγραψαν για σπουδαίες στιγμές της ιστορίας μας και στη συνέχεια οι συνθέτες έντυσαν τους ποιητικούς στίχους με νότες. Εξάλλου, στις μεγάλες σχολικές γιορτές (25^η Μαρτίου, 28^η Οκτωβρίου, Πολυτεχνείο) ακούμε τραγούδια με ιστορικό περιεχόμενο. Από την πλούσια ελληνική ιστορία ασχοληθήκαμε πρώτα με τα ιστορικά δημοτικά τραγούδια και συγκεκριμένα με τα ακριτικά και τα κλέφτικα. Στη συνέχεια, επιλέξαμε να ασχοληθούμε με την Επανάσταση του 1821 καθώς και με το μεγάλο μεταναστευτικό κύμα που ακολούθησε τα χρόνια του Β' Παγκόσμιου και του

εμφυλίου πολέμου και για το οποίο δε γνωρίζαμε πολλά. Τέλος, ακούσαμε αποσπάσματα από το «Θεσσαλικό Κύκλο» που αποτυπώνει την πρόσφατη ιστορία και κοινωνική ζωή της ιδιαίτερης πατρίδας μας.

Ακριτικά- Κλέφτικα Τραγούδια

Ήδη από τον 10ο αι. συναντάμε στο Βυζάντιο πολλά δημοτικά τραγούδια, που συνεχίζουν τη λαϊκή παράδοση του αρχαίου τραγουδιού. Συνδυασμένα με τη μουσική παραδίδονται πιο εύκολα από γενιά σε γενιά, με τροποποιήσεις και προσαρμογές στις αντιλήψεις και τα έθιμα της κάθε εποχής. Τέτοια τραγούδια είναι όσα έχουν σχέση με την κοινωνική ζωή του ανθρώπου (νανουρίσματα, παιδικά, της αγάπης, του γάμου, εορταστικά, της ξενιτιάς, μοιρολόγια, κτλ.). Εκτός από τα τραγούδια αυτά, που αναφέρονται σε διάφορες εκδηλώσεις της κοινωνικής ζωής, υπάρχουν οι παραλογές και τα τραγούδια που έχουν ιστορική προέλευση (ακριτικά, ιστορικά, κλέφτικα). Τα ακριτικά τραγούδια είναι τα πιο παλιά δημοτικά τραγούδια και η αρχή τους μας οδηγεί στο Βυζάντιο (9ος αι.) ενώ τα ιστορικά και τα κλέφτικα φτάνουν στην ακμή τους στο 18ο αιώνα. Πρέπει να τονισθεί ότι το δημοτικό τραγούδι είναι συνδεδεμένο πάντα με τη μουσική και συχνά με το χορό. Πολλά από τα δημοτικά τραγούδια που δημιουργήθηκαν στη βυζαντινή περίοδο έφτασαν ως τις μέρες μας με την προφορική παράδοση και φυσικά με αναπροσαρμογές, ανάλογα με την εποχή και με τον τόπο. Άλλα πάλι πλάστηκαν σε νεότερα χρόνια πάνω στον τύπο των παλαιότερων.

Ακριτικά τραγούδια. Η δημιουργία τους οφείλεται στις ειδικές συνθήκες που επικρατούσαν στα ανατολικά σύνορα του Βυζαντίου από τον 8ο αιώνα, κυρίως όμως από τον 9ο ως τον 11ο, εξαιτίας των σκληρών αγώνων των Βυζαντινών στην περιοχή αυτή εναντίον των Αράβων (Σαρακηνών). Η αυτοκρατορία, για να αναχαιτίσει τις ληστρικές επιδρομές των Σαρακηνών ή Απελατών (ληστών), εμπιστεύτηκε τη φρούρηση των συνόρων στους ακρίτες (από τη λέξη «άκρα», τα σύνορα). Οι ακρίτες ήταν υποχρεωμένοι από τις συνθήκες να ζουν σε διαρκή πολεμική ετοιμότητα. Οι επαρχίες τους είχαν τη μορφή στρατοπέδου. Όταν δεν ήταν απασχολημένοι με πολεμικές επιχειρήσεις, ασκούσαν στα όπλα, γυμνάζονταν ή συμμετείχαν σε επικίνδυνα κυνήγια άγριων ζώων, όπου επιδείκνυαν, εκτός από τη δεξιότητα, τόλμη και ανδρεία. Τα κατορθώματά τους υμνήθηκαν σε τραγούδια που ανήκουν σε έναν ειδικό κύκλο τραγουδιών, τα Ακριτικά, που είχαν χαρακτήρα ηρωικό και μορφή επική. Στην προσωπική ανδρεία των ακριτών η γόνιμη λαϊκή φαντασία έδωσε διαστάσεις υπερφυσικές. Ανάμεσα στους ήρωες των τραγουδιών αυτών αναφέρονται ο Κωνσταντής ή Κωνσταντίνος, ο Ανδρόνικος, ο Σκληρόπουλος, ο Φωκάς, ο Πορφύρης κ. ά. Όλους όμως τους ξεπερνούσε ο Διγενής Ακρίτας, που έγινε το σύμβολο της υπεράνθρωπης ανδρείας.

Κλέφτικα τραγούδια. Τα κλέφτικα τραγούδια αποτελούν τη νεότερη και πιο πλούσια κατηγορία δημοτικών τραγουδιών. Είναι γέννημα της ζωής των κλεφτών και αρματολών την εποχή της τουρκοκρατίας. Γι' αυτό και προέρχονται από περιοχές της Ελλάδας, όπου δρούσαν οι κλεφταρματολοί: Πελοπόννησο, Στερεά, Ήπειρο, Θεσσαλία, Νότια Μακεδονία και Χαλκιδική. Τα τραγούδια αυτά εγκωμιάζουν τη ζωή και τα κατορθώματα των κλεφτών και αρματολών ή θρηνούν το θάνατό τους. Μολονότι όμως αναφέρονται σε ιστορικά γεγονότα, δεν είναι αφηγηματικά, δεν είναι έπη, αλλά «κυρίως άσματα». Από το γεγονός που έχουν ως υπόθεση παίρνουν μονάχα τον πυρήνα ή, το πολύ, τις κύριες γραμμές του εισάγοντας άφθονα λυρικά στοιχεία. Η έκφρασή τους είναι λιτή, αλλά γεμάτη πάθος, τόλμη και δραματικότητα. Διακρίνονται επίσης για την ακρίβεια στη διήγηση και την προσήλωση στα συγκεκριμένα πρόσωπα και πράγματα. Δεν χρησιμοποιούν αφηρημένες έννοιες. Συχνή είναι η χρήση διαλόγου. Ήταν τραγούδια καθιστά (δε χορεύονταν), με πλούσια μελωδία. Το πνεύμα που εκφράζουν είναι ο θαυμασμός για την ανδρεία, τη «λεβεντιά» και την ανεξάρτητη ζωή μέσα στα σκοτεινά χρόνια της δουλείας.

Η Επανάσταση του 1821

Τα ιστορικά γεγονότα δεν αποτυπώνονται μόνο στα δημοτικά τραγούδια, αλλά και σε αυτά μεγάλων καλλιτεχνών. Εξάλλου, και η υψηλή τέχνη της ποίησης εμπνεύστηκε και αποτύπωσε την ιστορία. Ένα πολύ σημαντικό κεφάλαιο της ιστορίας μας, την Επανάσταση του 1821, μπορούμε να τη διδαχθούμε όχι μόνο μέσα από τα ιστορικά βιβλία αλλά και από τη μουσική. Για τον απελευθερωτικό αγώνα των Ελλήνων γράφτηκαν σπουδαία ποιητικά έργα τα οποία στη συνέχεια μελοποιήθηκαν. Πολλά από αυτά τα μελοποιημένα ποιήματα τα ακούμε κάθε χρόνο στις σχολικές εορτές και αν τους δώσουμε λίγη προσοχή, θα αντλήσουμε αρκετές ιστορικές πληροφορίες. Η παρακίνηση του Ρήγα Φεραίου για ξεσηκωμό και η πολιορκία του Μεσολογγίου με την ηρωική τραγική έξοδο του αλλά και ο Εθνικός Ύμνος είναι στίχοι που άγγιξαν το ευρύ κοινό και έγιναν εθνικό σύμβολο αντίστοιχα μέσα από τη μουσική.

Θούριος. Ο Θούριος είναι πατριωτικός ύμνος, έργο του Ρήγα Φεραίου, τον οποίο είχε γράψει το 1797 και τραγουδούσε σε συγκεντρώσεις με σκοπό να αφυπνίσει και να υποκινήσει σε δράση. Είναι ένα προσκλητήριο επανάστασης που απευθύνεται σε όλους τους βαλκανικούς λαούς και ιδιαίτερα στους Έλληνες, οι οποίοι δεσμεύονται με όρκο ότι θα αγωνιστούν να απελευθερώσουν το σκλαβωμένο γένος τους. Για να τιτλοφορήσει το κείμενο αυτό επιλέγει τον αρχαιοελληνικό «θούριος», ορμητικός, μαινόμενος, πολεμικός, για να προσδιορίσει την ψυχική διάθεση που επιδιώκει να καλλιεργήσει με αυτό. Στην επιλογή του τίτλου του επαναστατικού ύμνου διαφαίνεται η εσωτερική συνάφεια του έργου του με το ιδεολογικό κλίμα του επαναστατικού κλασικισμού της εποχής του.

Αποτελείται από 126 δεκατρισύλλαβους στίχους και στους σαράντα πρώτους στίχους εξαιρείται η ιδέα της ελεύθερης ζωής. Το ποίημα ξεκινάει ως εξής:

Θούριος ήτοι Ορμητικός Πατριωτικός Ύμνος πρώτος, εις τον ήχον,
ΜΙΑ ΠΡΟΣΤΑΓΗ ΜΕΓΑΛΗ.

Ως πότε παλικάρια να ζούμεν στα στενά,
Μονάχοι σα λιοντάρια, σταις ράχαις στα βουνά;
Σπηλαίς να κατοικούμεν, να βλέπωμεν κλαδιά,
Να φεύγωμ' απ' τον Κόσμον, για την πικρή σκλαβιά.
Να χάνωμεν αδέρφια, Πατρίδα, και Γονείς,
Τους φίλους, τα παιδιά μας, κι' όλους τους συγγενείς.
Καλλιώναι μίας ώρας ελεύθερη ζωή,
Παρά σαράντα χρόνοι σκλαβιά, και φυλακή.

Η πιο γνωστή μελοποίηση του Θούριου έγινε το 1975 από το συνθέτη Χρήστο Λεοντή στο δίσκο «Παραστάσεις» και τραγουδήθηκε από το Νίκο Ξυλούρη.

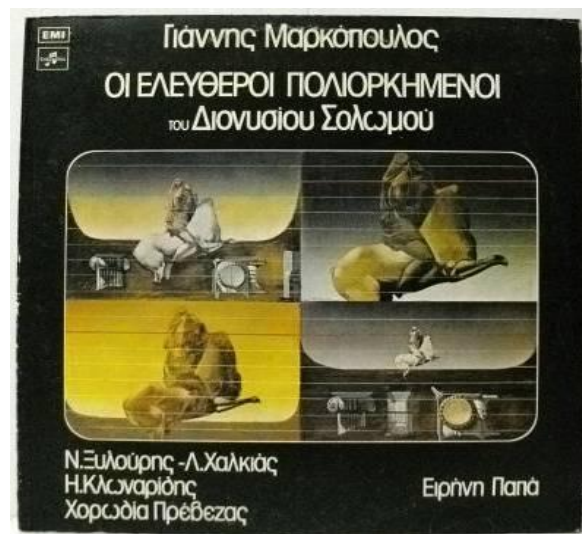
Ύμνος εις την Ελευθερίαν. Ο Ύμνος εις την Ελευθερίαν είναι ποίημα που έγραψε ο Διονύσιος Σολωμός το 1823, τμήμα του οποίου αποτελεί τον εθνικό ύμνο της Ελλάδας. Το ποίημα «Ύμνος εις την Ελευθερίαν» αποτελείται από 158 τετράστιχες στροφές· από αυτές οι 24 πρώτες καθιερώθηκαν ως εθνικός ύμνος το 1865. Όταν ο Βασιλιάς Γεώργιος Α΄ επισκέφθηκε την Κέρκυρα το 1865 μετά την ενσωμάτωση των Επτανήσων με την Ελλάδα, άκουσε την εκδοχή για ορχήστρα πνευστών της αρχής της πρώτης μελοποίησης που έπαιζε η μπάντα της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κερκύρας και του έκανε εντύπωση. Ακολούθησε Βασιλικό Διάταγμα του Υπουργείου Ναυτικών (Υπουργός Δ. Στ. Μπουντούρης) που το χαρακτήρισε «επίσημο εθνικό άσμα» και διατάχθηκε η εκτέλεσή του «κατά πάσας τας ναυτικές παρατάξεις του Βασιλικού Ναυτικού». Επίσης ενημερώθηκαν οι ξένοι πρέσβεις, ώστε να ανακρούεται και από τα ξένα πλοία στις περιπτώσεις απόδοσης τιμών προς τον Βασιλιά της Ελλάδος ή την Ελληνική Σημαία. Από τότε θεωρείται ο εθνικός ύμνος της Ελλάδος.

Πολιορκία Μεσολογγίου και Ελεύθεροι Πολιορκημένοι. Οι Ελεύθεροι Πολιορκημένοι είναι μια από τις κορυφαίες ποιητικές συνθέσεις του εθνικού μας ποιητή Διονύσιου Σολωμού. Πηγή έμπνευσης του έργου είναι ο αγώνας των υπερασπιστών του Μεσολογγίου, κατά τη δεύτερη πολιορκία του από τους Οθωμανούς, που κράτησε σχεδόν ένα χρόνο (1825-1826) και κορυφώθηκε με την έξοδο της Κυριακής των Βαΐων τη νύχτα μεταξύ 10ης και 11ης Απριλίου 1826. Η κεντρική ιδέα του έργου, όπως αναλύεται στα σχέδια του Σολωμού, είναι ο αγώνας των πολιορκημένων ενάντια στις κακουχίες, ενώ γίνονται πραγματικά ελεύθεροι με την πνευματική νίκη ενάντια σε μια σειρά από πειρασμούς. Γίνεται λόγος για την εσωτερική ελευθερία της θέλησης να

υπερβούν όλα αυτά που απειλούν τη δυναμικότητα της αντίστασής τους, όχι μόνο την πείνα και τη σωματική εξασθένηση αλλά και κάθε πειρασμό που προσφέρει η ίδια η ομορφιά της φύσης. Το έργο εξιστορεί τις τελευταίες ημέρες της πολιορκίας, που συνέβη κατά τη διάρκεια της άνοιξης, λίγο πριν το Πάσχα, ενώ δύο τα πιο χαρακτηριστικά αποσπάσματά του αναφέρονται στην ομορφιά της φύσης κατά την εποχή αυτή.

Ο συνθέτης Γιάννης Μαρκόπουλος μελοποίησε τους Ελεύθερους Πολιορκημένους. Στο δίσκο, που κυκλοφόρησε το 1977, συμμετείχαν οι τραγουδιστές Ν. Ξυλούρης, Λ. Χαλκιάς, Η. Κλωναρίδης και η ηθοποιός Ειρήνη Παπά κρατούσε το ρόλο της αφηγήτριας.

Θεσσαλικός Κύκλος

Ένας δίσκος που δε γνωρίζαμε και αναφέρεται στην τοπική ιστορία αλλά και την κοινωνική ζωή του τόπου μας είναι ο «Θεσσαλικός Κύκλος» σε στίχους του συμπατριώτη μας Κώστα Βίρβου. Ακούγοντας το δίσκο αυτό, που κυκλοφόρησε το 1974, μαθαίνουμε για τον Μαρίνο Αντύπα που ξεσήκωνε τους κολίγους εναντίον των τσιφλικιάδων αλλά και για τις μεγάλες τεχνολογικές εξελίξεις όπως ο σιδηρόδρομος και το τηλέφωνο που όταν έφτασαν στον κάμπο, γέμισαν δέος τους κατοίκους του. Στον ίδιο δίσκο ακούμε για το παζάρι των Τρικάλων, σημαντικό θεσμό της πόλης μας με μακρά ιστορία.

Τη μουσική έγραψε ο Γιάννης Μαρκόπουλος και τραγουδούν οι Βίκυ Μοσχολιού, Λιζέτα Νικολάου, Χαράλαμπος Γαργανουράκης, Παύλος Σιδηρόπουλος, Λάκης Χαλκιάς, Αριστείδης Μόσχος και ο ίδιος ο συνθέτης. Εκτός από τα 23 τραγούδια, στο δίσκο υπάρχει κι ένα παραμύθι. Ενδεικτικά παραθέτουμε τους στίχους κάποιων τραγουδιών.

Ο Αντύπας

Στους κάμπους ο Αντύπας τρέχει,
 βάζει φωτιές, καρδιές φλογίζει.
 Η γλώσσα κόκαλα δεν έχει,
 η γλώσσα κόκαλα τσακίζει.

Σιδηρόδρομος

Είδα ένα φίδι κάτω στον κάμπο
 σαν δέκα έλατα τρανό
 κι από το στόμα του γριά βάμπω
 έβγανε φλόγες και καπνό.

Κι άντε να το παραβγείς
 μπάμπω μ' στον ποδαρόδρομο
 κι είχε ένα όνομα να δεις,
 το λέγαν σιδηρόδρομο.

Έκανα μπάμπω μ' το σταυρό μου
 σαν είδα τέτοιο παγανό
 και κόσεψα το γάιδαρό μου
 μακριά τ' να φύγω στο βουνό.

Κι άντε να το παραβγείς
 μπάμπω μ' στον ποδαρόδρομο
 κι είχε ένα όνομα να δεις,
 το λέγαν σιδηρόδρομο

Το παζάρι

Αρχινάει στα Τρίκαλα Λιάκο μ' το
 παζάρι
 πάμε να πουλήσουμε κανα δυο σκουτιά,
 να με πάρεις τραχηλιά γόβες και ζωνάρι
 και μια τσίπα κόκκινη με χρυσά φλουριά.

Θα με πας στο τσίρκουλο για να δω τη
 Γκόλφω
 στον αράπη, στη μαϊμού, στη σκοποβολή.
 Θα με πάρεις και γιουρντάκι να κρεμώ
 στο κόρφο
 και για σχόλες και γιορτή φούστα
 παρδαλή.

Θα με πας και για χορό Λιάκο μου
 λεβέντη
 σε κλαρίνα όμορφα σε γλυκά βιολιά
 και το βράδυ στο χωριό ύστερα απ' το
 γλέντι
 θα σου δώσω όσα θες χάδια και φιλιά.

Τα Τραγούδια της Μετανάστευσης

*«Στο σταθμό του Μονάχου
 με πέταξε άχου
 η μαύρη μοίρα μου
 μάνα κακομοίρα μου...»*

Το πλοίο “Κολοκοτρώνης” μετέφερε τους Έλληνες μετανάστες την περίοδο του 1960 από το λιμάνι του Πειραιά στην Ιταλία (συνήθως Μπρίντιζι).

Ένα κομμάτι της ιστορίας μας που απουσιάζει από τα σχολικά μας βιβλία της ιστορίας είναι το επίκαιρο στις μέρες μας ζήτημα της μετανάστευσης. Οι Έλληνες πάντα αναζητούσαν την τύχη τους σε τόπους μακρινούς, ήδη από τον πρώτο αποικισμό τον 11^ο αιώνα π.Χ. Στα νεότερα χρόνια, μεγάλο μεταναστευτικό ρεύμα σημειώθηκε στο β' μισό του 19^{ου} αιώνα προς τις ΗΠΑ, τη χώρα της αφθονίας. Η μαζικότερη, όμως, είναι αυτή που ακολούθησε την κατεστραμμένη από τον Β' παγκόσμιο και τον εμφύλιο πόλεμο Ελλάδα. Οι Έλληνες έφευγαν μαζικά όχι τόσο προς τις ΗΠΑ και την Αυστραλία όσο για τη Γερμανία. Ένα τεράστιο μεταναστευτικό κύμα έστελνε πάνω από ένα εκατομμύριο «προσκεκλημένους και φιλοξενούμενους εργάτες», τους λεγόμενους Gastarbeiter, στον τραγουδισμένο σταθμό του Μονάχου: Έλληνες μετανάστες που αφήνουν την Ελλάδα για μία καλύτερη ζωή, μια ζωή στα ξένα. Κι εκτός από τον σιδηρόδρομο ήταν και το θρυλικό πλοίο Κολοκοτρώνης που αποβίβαζε τους ταλαιπωρημένους μετανάστες στο Πρίντεζι-συνήθως- της Ιταλίας για να συνεχίσουν από κει οδικώς το ταξίδι για τη Γερμανία. Στριμωγμένοι μέσα σε τρένα και βαπόρια και με τις κασέτες του Στέλιου Καζαντζίδα αναζητούσαν μια καλύτερη τύχη.

Ο λαϊκός τραγουδιστής Στέλιος Καζαντζίδης, λοιπόν, τραγούδησε περισσότερο από κάθε άλλο καλλιτέχνη τον καημό της μάνας που ξεπροβόδιζε τα παιδιά της ή του άντρα που άφηνε πίσω στο χωριό τη γυναίκα του και τα παιδιά του για την άγνωστη χώρα της οποίας τη γλώσσα δε γνώριζε. Την ξενιτιά όμως την είχαν ήδη- πριν από τους λαϊκούς καλλιτέχνες- τραγουδήσει το δημοτικό τραγούδι αλλά και το ρεμπέτικο. Και το έντεχνο τραγούδι ασχολήθηκε με τις στεναχώριες και τις αγωνίες των μεταναστών. Ενδεικτικά παρατίθενται μερικά:

Βαρέθηκα την ξενιτιά
 βαρέθηκα τα ξένα
 θέλω να πάω στον τόπο μου
 να πάω στο χωριό μου
 θέλω νιρό απ' τη βρύση μου
 και μήλα απ' τη μηλιά μου
 θέλω και μοσχοστάφυλο
 απ' την κληματαριά μου
 (Δημοτικό Ηπείρου)

Ο ξένος μες στην ξενιτιά σαν το πουλί
 γυρίζει,
 σαν το βασιλικό π' ανθεί, στ' αλήθεια δε
 μυρίζει.
 Έλα μπρόβαλε κι ο νους μου σένα έβαλε.
 Η ξενιτιά είναι βάσανο, η ξενιτιά είναι
 λαύρα,
 η ξενιτιά μου τα 'κανε τα σωθικά μου
 μαύρα.
 Έλα να σε δω, καλέ, να παρηγορηθώ.
 Όσο μακριά κι αν βρίσκεσαι, ο νους μου
 είναι σιμά σου
 μια ώρα από τα χείλη μου δε φεύγει τ'
 όνομά σου.
 Έλα, ταίρι μου, καλέ, και πιάσ' το χέρι
 μου.
 (Δημοτικό)

Κάποια μάνα αναστενάζει
 (στιχουργός, Β. Τσιτσάνης / συνθέτης Β.
 Τσιτσάνης / εκτελεστής, Στ. Χασκίλ, Μ.
 Βαμβακάρης, Β. Τσιτσάνης)

Στις φάμπρικες της Γερμανίας
 (Θ. Δερβενιώτης / Κώστας Βίρβος / Στ.
 Καζαντζίδης)

Κάποια μάνα αναστενάζει
 μέρα νύχτα ανησυχεί
 το παιδί της περιμένει,
 που έχει χρόνια να το δει.

Στις φάμπρικες της Γερμανίας
 και στου Βελγίου τις στοές
 πόσα παιδιά σκληρά δουλεύουν
 και κλαίνε οι μάνες μοναχές

Πάνω στην απελπισιά της
 κάποιος την πληροφορεί
 ότι ζει το παλικάρι
 και οπωσδήποτε θα 'ρθει.

Κακούργα μετανάστευση
 κακούργα ξενιτιά
 μας πήρες απ' τον τόπο μας
 τα πιο καλά παιδιά

Με υπομονή προσμένει
 και λαχτάρα στην καρδιά
 ο λεβέντης να γυρίσει
 απ' τη μαύρη ξενιτιά.

Στη μακρινή την Αυστραλία
 και πέρα στην Αμερική
 στον Καναδά στη Βραζιλία
 πόσα παιδιά πονούν κι εκεί

Κακούργα μετανάστευση...

Κάνε κουράγιο μετανάστη
 κάνε λεβέντη μου υπομονή

Μιλώ για τα παιδιά μου και ιδρώνω
(Γιώργος Σκούρτης / Γ. Μαρκόπουλος /
Βίκυ Μοσχολιού)

Μιλώ για τα παιδιά μου και ιδρώνω
έχω ένα χρόνο να τα δω και λιώνω.
Μου γράφει η γιαγιά τους πως ρωτάνε
τα τρένα που 'ναι στο σταθμό πού πάνε.
Αδύνατος, μου γράφει, ο Στελάκης,
έχει ανάγκη θάλασσας ο Τάκης,
αρχίζει το σχολείο η Μαρίνα,
θέλει να γίνει κάποτε γιατρίνα.
Αγόρασα λαχείο στ' όνομά τους
αχ να κερδίσω να σταθώ σιμά τους.
Μιλώ για τα παιδιά μου και ιδρώνω
δεν ξέρω πότε θα τα δω και λιώνω
Μου γράφει η γιαγιά τους πως ρωτάνε
τα τρένα που 'ναι στο σταθμό πού πάνε.

του γυρισμού σου το καράβι
πάλι μια μέρα θα φανεί

Κακούργα μετανάστευση...

Η φάμπρικα
(Γιώργος Σκούρτης / Γ. Μαρκόπουλος /
Λάκης Χαλκιάς)

Η φάμπρικα δε σταματά,
δουλεύει νύχτα μέρα.
Και πώς τον λεν τον διπλανό
και τον τρελό τον Ιταλό
να τους ρωτήσω δεν μπορώ
ούτε να πάρω αέρα

Δουλεύω μπρος στη μηχανή
στη βάρδια δύο δέκα
κι από την πρώτη τη στιγμή
μου στείλανε τον ελεγκτή
να μου πετάξει στο αφτί
δυο λόγια νέτα σκέτα.

Άκουσε, φίλε εμιγκρέ,
ο χρόνος είναι χρήμα·
με τους εργάτες μη μιλάς,
την ώρα σου να την κρατάς,
το γιο σου μην τον λησμονάς,
πεινάει κι είναι κρίμα.

Κι έτσι στο πόστο μου σκυφτός,
ξεχνάω τη μιλιά μου.
Είμαι το νούμερο οχτώ,
με ξέρουν όλοι με αυτό
κι εγώ κρατάω μυστικό
ποιο είναι τ' όνομά μου.

Η Μουσική και οι Άλλες Τέχνες

Μουσική και Κινηματογράφος

Ο κινηματογράφος ή αλλιώς σινεμά αποτελεί σήμερα την αποκαλούμενη και έβδομη τέχνη, δίπλα στη γλυπτική, τη ζωγραφική, το χορό, την αρχιτεκτονική, τη μουσική και τη λογοτεχνία. Αρχικά εμφανίστηκε περισσότερο ως μια νέα τεχνική καταγραφής της κίνησης και οπτικοποίησής της, όπως δηλώνει και ο ίδιος ο όρος (κινηματογράφος = κίνηση + γραφή).

Ο κινηματογράφος ξεκίνησε ως πείραμα των επιστημόνων του 19ου αιώνα για να αναδειχθεί σύντομα στο δημοφιλέστερο μέσον ψυχαγωγίας αλλά και τέχνη του 20ού αιώνα. Οι καινοτομίες χαρακτήρισαν την πορεία του μετά την επίτευξη της κινούμενης εικόνας. Τα αρχικά μονόλεπτα φιλμάκια με αξιοπερίεργα ή κωμικά θέματα εξελίχθηκαν σε μεγάλου μήκους ταινίες.

Τα κύρια συστατικά του κινηματογράφου, ο οποίος αποτελεί ένα οπτικοακουστικό θέαμα, είναι τα εξής:

- i. Ο λόγος
- ii. Η εικόνα
- iii. Ο ήχος/μουσική

Κινηματογραφική μουσική

Η κινηματογραφική μουσική είναι αναπόσπαστο κομμάτι της κινηματογραφικής αφήγησης και μαζί με τους υπόλοιπους ήχους (διαλόγους, ηχητικά εφέ κ.α.) συνθέτουν την ηχητική μπάνα μιας ταινίας και δεν πρέπει να ξεετάζεται ξεχωριστά. Εδώ και πάρα πολλά χρόνια, από την αρχή του ομιλούντος κινηματογράφου, σπάνια υπάρχει μόνη της χωρίς τη συνοδεία άλλων ήχων και ποτέ δεν υπήρξε μόνη της χωρίς συνοδεία.

Από την εποχή του βωβού κινηματογράφου η μουσική έπαιξε σημαντικό ρόλο στην κινηματογραφική προβολή. Τότε, όμως, δεν είχε καμία σχέση με το θέμα, περισσότερο συνόδευε το θέαμα της προβολής παρά λειτουργούσε σε σχέση με την ταινία. Σε πολλές αίθουσες υπήρχαν ολόκληρες ορχήστρες που συνόδευαν την ταινία με πρωτότυπη μουσική, που γινόταν πιο σπάνια, αλλά συχνότερα με συρραφή μουσικών έργων.

Με τον καιρό οι μουσικοί άρχισαν να προσέχουν αυτό που γινόταν στην οθόνη και να συνοδεύουν τα δρώμενα με ό, τι κατά τη γνώμη τους ταίριαζε, χρησιμοποιώντας το οικείο ρεπερτόριο της εποχής για κάθε τόπο. Δεν έλειψαν βέβαια και μουσικοί που δημιούργησαν πρωτότυπη μουσική όπως ο Σαιν Σανς για την ταινία «Η δολοφονία του Μαρκήσιου ντε Γκιζ», ο Έντμουντ Μάιζελ για την ταινίες του Αϊζενστάιν και πολλοί άλλοι.

Είναι σαφές ότι οι μουσικές που παίζονταν για μια ταινία εκείνη την κινηματογραφική περίοδο μπορούσαν να είναι πολλές και διάφορες –ανάλογα με την αίθουσα προβολής και τη διάθεση του μουσικού επί σκηνής. Η βωβή ταινία ήταν από μόνη της ένα ολοκληρωμένο έργο, δεν την επηρέαζε καμία μουσική επένδυση, δεν στηριζόταν σ' αυτήν, η μουσική απλά λειτουργούσε συνοδευτικά.

Η μουσική στον ομιλούντα κινηματογράφο

Κατά τα πρώτα βήματα του ομιλούντος κινηματογράφου η μουσική χρησιμοποιήθηκε κυρίως στα μιούζικαλ. Μουσικοί χρησιμοποιήθηκαν από μεγάλα στούντιο, ιδιαίτερα στις ΗΠΑ, για να γράφουν μουσικές με το μέτρο. Η πρόζα (πεζός λόγος/πεζό έργο) ήταν τραγουδιστή και επιθυμία όλων ήταν η πολυπόθητη οπτικοακουστική συμφωνία. Το κοινό όμως έχασε το ενδιαφέρον του λόγω αυτής της ατελείωτης μουσικής πάνω σε εικόνες και οι παραγωγοί κατάλαβαν πως έπρεπε να αλλάξουν τις ταινίες τους. Η πρόζα, ο λόγος, ακόμα κι όταν είναι θεατρικός και πομπώδης, είναι πιο οικείος και πιο φυσικός από οποιαδήποτε τραγουδιστή φράση. Αυτή η κυριαρχία του λόγου, θα καθορίσει τα πράγματα για πολλές δεκαετίες, θα δώσει συγκεκριμένους ρόλους στη μουσική και θα περιορίσει τη χρήση ήχων.

Σε εκείνα τα πρώτα χρόνια του ομιλούντος κινηματογράφου υπήρξαν πολλές διαμάχες για τη χρήση της μουσικής στο φόντο και για τη χρήση της μουσικής σε πρώτο

πλάνο. Δύο ήχοι δεν χωρούσαν μαζί –το εύρος της ηχητικής μπάντας ήταν περιορισμένο– αλλά η πρόζα ήταν ακόμα άκομψη και η μουσική ήταν οικεία στις κινηματογραφικές αίθουσες. Η μουσική σε πρώτο πλάνο άρχισε να προσανατολίζεται στη χρήση ολόκληρων τραγουδιών που θα έκαναν καριέρα αργότερα και μόνα τους εκτός της ταινίας. Η διάρκειά τους επέβαλε τη δημιουργία ολόκληρων σκηνών, γεγονός που παρεμπόδιζε την ομαλή ροή της αφήγησης. Τα τραγούδια αυτά ήταν εμβόλιμα, ήταν παύσεις της δράσης (χρήση αρκετά γνωστή σε πολλές ελληνικές ταινίες ακόμα και στις δεκαετίες του '50 και του '60). Έπρεπε δε να δικαιολογούνται από την εικόνα, δηλαδή η πηγή τους να είναι μέσα στο κάδρο, είτε με τη φυσική παρουσία ενός τραγουδιστή σε κάποιο κέντρο, είτε με την εικόνα ενός γραμμοφώνου ή ραδιοφώνου. Η κινηματογραφική αφήγηση δεν διακόπτεται για να ακουστούν τα τραγούδια, αντίθετα, λειτουργούν εξαιρετικά μέσα στην ιστορία.

Η μουσική στον ελληνικό κινηματογράφο

Για την μουσική στις βωβές ελληνικές ταινίες γνωρίζουμε ελάχιστα πράγματα. Τα μόνα στοιχεία που έχουμε για τις προβολές βωβών ελληνικών ταινιών είναι από κάποιες προφορικές μαρτυρίες ανθρώπων της μουσικής και του κινηματογράφου (Γιάννης Σπάρτακος, Γρηγόρης Γρηγορίου κ.α.) οι οποίοι τότε ήταν παιδιά ή έφηβοι. Οι μαρτυρίες όμως αυτές είναι διατυπωμένες με αόριστο και ασαφή τρόπο και δεν αποτελούν σοβαρά τεκμήρια. Έτσι λοιπόν καταφεύγουμε σε υποθέσεις και εικάζουμε τουλάχιστον ότι στους κινηματογράφους που διέθεταν πιάνο θα υπήρχε μουσική συνοδεία στις ελληνικές ταινίες.

Η πρώτη αυθεντική ελληνική ομιλούσα ταινία γυρίστηκε στο Χόλιγουντ και ήταν «Η γροθιά του σακάτη» (1930). Η ταινία αυτή πραγματοποιήθηκε από τον ομογενή Τέτο Δημητριάδη, που στα χρόνια του Μεσοπολέμου έκανε καριέρα ως συνθέτης και τραγουδιστής.

Στη δεκαετία του '40, καθώς ο ελληνικός κινηματογράφος θέτει τα θεμέλια της οργανωμένης παραγωγής και οι ταινίες του διαμορφώνονται σε είδη, η μουσική αποτελεί πλέον στοιχείο, και μάλιστα απαραίτητο, της γλώσσας κάθε έργου. Οι παραγωγοί και οι σκηνοθέτες κατανοούν την αξία της μουσικής και ακόμη περισσότερο τη σημασία της λειτουργίας της μέσα στην ταινία. Η μουσική δεν αποτελείται πλέον μόνο από τραγούδια αλλά και από επενδύσεις που προσπαθούν να συνταιριαστούν και να σμίξουν αρμονικά με την εικόνα. Την δεκαετία αυτή, εκτός από τραγουδοποιούς, τους οποίους ο κόσμος της οθόνης εξακολουθεί να χρησιμοποιεί για λόγους εμπορικούς, όσοι γράφουν μουσική για τον κινηματογράφο, είναι συνθέτες με ισχυρό μουσικό οπλισμό και ξεχωριστό ταλέντο. Ανάμεσά τους βρίσκεται και ο νεαρός τότε Μάνος Χατζιδάκις, ο οποίος παρά την έλλειψη επαρκών μουσικών γνώσεων, δείχνει ότι διαθέτει κινηματογραφική αίσθηση.

Η δεκαετία του '50 είναι περίοδος ενηλικίωσης για τον ελληνικό κινηματογράφο. Η παρουσία και η συμβολή της μουσικής αναγορεύεται σε σημαντικό παράγοντα όχι μόνο για το αισθητικό αποτέλεσμα της ταινίας αλλά και για την εμπορική επιτυχία της. Σε αρκετές περιπτώσεις μάλιστα, η ποιότητα και η καλλιτεχνική αξία της μουσικής σε σχέση με αυτήν της ταινίας, είναι σαφώς ανώτερη. Για παράδειγμα, η σύνθεση του Κώστα Καπνίση για την ταινία του Ανδρέα Λαμπρινού «Ματωμένο ηλιοβασίλεμα» (1959) πέφτει ως κεραυνός εν αιθρία καταπλήσοντας τους πάντες και προκαλεί προβληματισμούς στους κινηματογραφικούς και μουσικούς κύκλους, για το τι είναι, επιτέλους, αυτό που αποκαλούμε μουσική επένδυση στον κινηματογράφο.

Μιούζικαλ

Η σχέση κινηματογράφου μουσικής είναι δεδομένη, αφού από τις απαρχές της νέας αυτής μορφής τέχνης, η μουσική υπήρχε και συνόδευε τις εικόνες, και όπως είναι φυσιολογικό, με την εξέλιξη των δυο αυτών ξεχωριστών μορφών τέχνης ήρθε και η εξέλιξη στη μεταξύ τους σχέση. Αποτέλεσμα αυτής της εξέλιξης στη σχέση τους ήταν το μιούζικαλ. Οι ταινίες μιούζικαλ, επομένως, είναι το κινηματογραφικό είδος στο οποίο τα τραγούδια που τραγουδιούνται από τους χαρακτήρες συνδέονται με την αφήγησή του, και μερικές φορές συνδέονται και με χορό. Τα τραγούδια συνήθως προωθούν την πλοκή της ταινίας, αν και σε πολλές περιπτώσεις χρησιμοποιούνται ως διάλλειμα της ιστορίας.

Η ταινία μιούζικαλ είναι η φυσική εξέλιξη του θεατρικού μιούζικαλ που πραγματοποιήθηκε με την εμφάνιση της ηχητικής τεχνολογίας στην ταινία. Γενικά, η μεγάλη διαφορά μεταξύ του θεατρικού και του κινηματογραφικού μιούζικαλ είναι η χρήση πλούσιων σκηνικών υπόβαθρων και τοποθεσιών που θα ήταν ανέφικτο στο θέατρο. Οι ταινίες μιούζικαλ περιέχουν χαρακτηριστικά στοιχεία των θεατρικών μιούζικαλ. Οι ηθοποιοί αντιμετωπίζουν το τραγούδι και τα χορευτικά νούμερα σαν να υπάρχει ζωντανό κοινό που παρακολουθεί.

Η αρχή για αυτήν την αλλαγή έγινε το 1927, όταν οι θεατές της ταινίας *The Jazz Singer* άκουσαν τον πρωταγωνιστή να λέει “Wait a minute, wait a minute you ain’t heard nothing yet”, που ήταν και η πρώτη ατάκα που άκουσαν οι θεατές μιας ταινίας μεγάλου μήκους (είχε προηγηθεί μια μικρού μήκους με διαλόγους συνολικού χρόνου κοντά στα 2 λεπτά) να βγαίνει από το στόμα ενός ηθοποιού. Στην ίδια ταινία ακούγονται 6 τραγούδια, 5 κομμάτια jazz και ένας ύμνος από συναγωγή, οπότε θα μπορούσαμε να πούμε ότι η πρώτη ομιλούσα ταινία ήταν ταυτόχρονα και το πρώτο μιούζικαλ, καθώς τα τραγούδια αυτά παίζουν ρόλο στην πλοκή της ταινίας.

Η περίοδος από το 1930 έως το 1960 θεωρείται ως η χρυσή εποχή των ταινιών μιούζικαλ, όταν η δημοτικότητά του είδους αυτού ήταν υψηλότερη στον Δυτικό κόσμο.

Ελληνικές ταινίες μιούζικαλ

Από τις αρχές της δεκαετίας του '60 και μέχρι την παρακμή του λεγόμενου παλιού ελληνικού κινηματογράφου παγιώνεται η κυριαρχία του τραγουδιού και ιδιαίτερα του λαϊκού. Δύο - τρία τραγούδια που ακούγονται στην κλασική αλλά και απαραίτητη για την ταινία σκηνή από το πάλκο μιας ταβέρνας ή ενός κοσμικού κέντρου διασκέδασης, καθώς κι ένα χορευτικό κομμάτι, καλύπτουν το μεγαλύτερο μέρος της μουσικής επένδυσης, στις χαμηλού, κυρίως, καλλιτεχνικού επιπέδου ταινίες. Σπάνια μπορούσε να βρεθεί ταινία χωρίς τουλάχιστον μια σκηνή με λαϊκό πάλκο και μπουζούκια. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη θεαματική αύξηση των συνθετών και, κυρίως, των τραγουδοποιών -λαϊκών και μη- που έγραφαν μουσική και τραγούδια, αντίστοιχα, για τον κινηματογράφο.

Στην περίοδο αυτή, κοντά στα άλλα διαμορφωμένα ήδη από τις προηγούμενες δεκαετίες είδη (δράματα, μελό, φαρσοκωμωδίες, ηθογραφίες κ.λπ.), προστίθεται και το μιούζικαλ (αν και το πρώτο αυθεντικό μιούζικαλ «Χαρούμενο ξεκίνημα» το 1954 πραγματοποιείται την προηγούμενη δεκαετία). Στο είδος αυτό κυριαρχεί το ταλέντο, η γνώση και η δεξιότητα του Μίμη Πλέσσα, ο οποίος με την όμορφη και κατάλληλη μουσική του δείχνει ότι κατέχει το αντικείμενο. Πρέπει να τονίσουμε ότι ο Πλέσσας είναι επίσης ένας από τους δύο - τρεις σημαντικότερους συνθέτες και σε άλλα είδη ταινιών.

Το μιούζικαλ στην Ελλάδα δεν αναπτύχθηκε. Μια πιθανή αιτία είναι ότι βρήκε αντίσταση από το μουσικό θέατρο και την επιθεώρηση που προϋπήρχαν και ήταν πολύ επιτυχημένα. Ακόμη ένα εμπόδιο ήταν το υψηλό κόστος και η έλλειψη έμπυλου υλικού. Ούτε οι θεατρικές σπουδές, ούτε οι μουσικές ή οι σπουδές χορού στη χώρα μας εκπαίδευαν καλλιτέχνες που να μπορούν να ανταποκριθούν στις τρισδιάστατες απαιτήσεις του είδους.

Μερικές από τις πιο γνωστές ελληνικές ταινίες μιούζικαλ είναι: *Οι θαλασσιές οι χάντρες*, *Κορίτσια για φίλημα*, *Γοργόνες και μάγικες*, *Ποτέ την Κυριακή*, *Κάτι να καίει*, *Ραντεβού στον αέρα*.

Η Μουσική στο Θέατρο

Η σχέση της μουσικής με το θέατρο δεν είναι απλά σχέση συνύπαρξης, η μουσική δεν ακούγεται απλά σε μια θεατρική παράσταση ως μουσικό χαλί, η μουσική και τα τραγούδια συχνά συμβάλλουν στην εξέλιξη της ιστορίας, συνεισφέρουν στη συναισθηματική κορύφωση ή βοηθάνε στη λύση του δράματος. Είναι λοιπόν λειτουργικός και όχι διακοσμητικός ο ρόλος της. Πάνω από όλα, όμως, το θέατρο χρωστά τη γέννησή του στη μουσική και συγκεκριμένα στα τραγούδια προς τιμή του Διονύσου.

Το θέατρο και η μουσική στην Αρχαία Ελλάδα

Το θέατρο στην αρχαία Ελλάδα έχει τις ρίζες του στη λατρεία του Διονύσου, θεού του κρασιού και της γονιμότητας. Στο μύθο, οι οπαδοί του Διονύσου ήταν οι

σάτυροι, μεθυσμένοι, μισοί ζώα μισοί ανθρώπινα πλάσματα και οι Μαινάδες ή «τρελές γυναίκες». Στην αρχαία Ελλάδα οι οπαδοί του Διονύσου έπαιζαν μερικές φορές αυτούς τους ρόλους (προσποιούνταν ότι είναι σάτυροι ή μαινάδες) στις θρησκευτικές τελετές τους με πολύ τραγούδι, ποτό και χορό προς τιμήν του θεού τους. Αυτή η γιορτή, η οποία λάμβανε χώρα τον Δεκέμβριο στην ύπαιθρο και τον Μάρτιο στην πόλη, δεν ξεκινούσε μέχρι να ολοκληρωθούν ορισμένα τελετουργικά. Από τότε είχαμε την ένταξη μουσικής μέσα στο θέατρο του διθυράμβου, τραγουδιού αφιερωμένου στον Διόνυσο. Αυτή η νέα μορφή παράστασης που εισήχθη στο ευρύ κοινό, κέρδισε γρήγορα δημοτικότητα και ο Πεισίστρατος αποφάσισε να κατασκευάσει ένα θέατρο, για την απόδοση των διθυράμβων προς τιμήν του Διονύσου.

Ο Θέσπις και το αρχαίο θέατρο. Ο Θέσπις θεωρείται μια από τις κυρίαρχες μορφές στην ιστορία του αρχαίου ελληνικού θεάτρου καθώς είναι ο πατέρας της τραγωδίας. Σύμφωνα με την ιστορική παράδοση, ο Θέσπις ήταν αυτός που στάθηκε πρώτη φορά απέναντι από ένα μέλος του χορού και αποκρίθηκε σε πεζό λόγο, σε μια μορφή διαλόγου που μέχρι τότε ήταν άγνωστη στο θέατρο, καθώς όλα είχαν μορφή τραγουδιστή, μέσω των διθυράμβων. Έπειτα ο ίδιος οργάνωσε ένα θίασο, έγραψε έργα σε διαλογική μορφή, πάντα όμως και με χορικά μέρη, και άρχισε να περιοδεύει στον ελλαδικό χώρο παρουσιάζοντας τη νέα αυτή μορφή τέχνης.

Η σχέση λοιπόν του θεάτρου με τη μουσική είναι σχέση ζωής γιατί το θέατρο γεννήθηκε από τη μουσική. Στις μέρες μας δεν νοείται μουσική παράσταση χωρίς μουσική συνοδεία. Πολλές μουσικές συνθέσεις και τραγούδια γράφτηκαν για θεατρικές παραστάσεις κι ήταν τόσο επιτυχημένα που ακούστηκαν κι εκτός θεατρικής σκηνής. Από τα πρώτα και πιο εμβληματικά τραγούδια που γράφτηκαν για το θέατρο ήταν αυτά που έγραψε ο Μάνος Χατζιδάκις για το "Ματωμένο Γάμο" του Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα στην παράσταση του Θεάτρου Τέχνης του Καρόλου Κουν το 1948. Επίσης, τα τραγούδια από το «Παραμύθι Χωρίς Όνομα» του Ιάκωβου Καμπανέλλη, που γράφτηκαν κι αυτά για το θέατρο, γυρίστηκαν σε δίσκο. Αλλά και ο Μίκης Θεοδωράκης έγραψε την «Όμορφη Πόλη», «Το τραγούδι του Νεκρού Αδερφού» και τον «Έναν Όμηρο» του Ιρλανδού Μπίαμ για το θέατρο.

«Με αφορμή και αιτία το θέατρο, λοιπόν, γεννήθηκαν σπουδαία και αριστουργηματικά τραγούδια, που μέχρι σήμερα διατηρούν την αίγλη τους και τραγουδιούνται αυτόνομα, μακριά από τη σκηνή που τα γέννησε...καθώς ανοίγεις ένα θεατρικό έργο είναι ωραίο να συναντάς πού και πού κι ένα τραγούδι. Έτσι, καθώς οι στίχοι είναι στοιχημένοι διαφορετικά από το υπόλοιπο κείμενο, του δίνουν τις ανάσες

που χρειάζεται. Ανάσες που τις έχει ανάγκη η παράσταση. Ίσως οι στίχοι, τα τραγούδια που γράφονται για το θέατρο, δεν πρέπει να είναι αυτοτελείς κι αυτόνομοι. Πρέπει να υπηρετούν το έργο, την παράσταση. Και η παράσταση, από ευγνωμοσύνη, φωτίζει διπλά το τραγούδι. Κι όταν χρειασθεί να μεταναστεύσει μακριά από τη σκηνή, να κάνει την τύχη του σαν τραγούδι του δρόμου πια, τα καταφέρνει μια χαρά, γιατί έχει την αίγλη, τη σκόνη τη χρυσή της σκηνής». Αυτά τα λόγια ανήκουν στον ηθοποιό, σκηνοθέτη και στιχουργό Θοδωρή Γκόνη κι αποτυπώνουν με λυρικό τρόπο τη στενή σχέση του θεάτρου με τη μουσική.

Πέρα όμως από τις μουσικές που ντύνουν τις θεατρικές παραστάσεις, κάποια είδη θεατρικού λόγου είναι τόσο στενά συνυφασμένα με τη μουσική που δεν νοούνται χωρίς αυτή. Τα είδη αυτά είναι η όπερα και το μιούζικαλ, που θα εξεταστούν παρακάτω. Ένα ιδιαίτερο είδος μουσικού θεάτρου που άνθισε στη χώρα μας είναι η επιθεώρηση.

Η Όπερα

Η όπερα υπάρχει εδώ και περισσότερα από τετρακόσια χρόνια. Όλα τα είδη των τεχνών ενσωματώνονται ή μπορούν να συμπεριληφθούν στην όπερα. Μουσική, δράμα, χορός, εικαστικές και τόσες άλλες τέχνες αποτελούν μέρος μιας παράστασης. Οι όπερες αντλούν τα θέματά τους από διάφορες πηγές: μυθολογία, ιστορία, παραμύθια, θρύλους, λογοτεχνικά έργα κ.α. Αρκεί η ιστορία να εμπνεύσει το συνθέτη. Δεν υπάρχει πολιτισμός που να μην έχει όμορφες ιστορίες για το καλό και το κακό, την αγάπη και το μίσος, τη ζωή και το θάνατο. Η μουσική έρχεται να περιγράψει, να ερμηνεύσει να ορίσει όλες αυτές τις ανθρώπινες καταστάσεις. Ο συνδυασμός της μουσικής και του λόγου είναι αυτός που προκαλεί στην όπερα, και γενικά σε όλα τα είδη του μουσικού θεάτρου, τόσο ισχυρά συναισθήματα.

Η εποχή της Αναγέννησης (τέλος 16ου – αρχές 17ου αιώνα)

Η όπερα είναι το αποτέλεσμα της προσπάθειας μιας παρέας μορφωμένων ανθρώπων στα τέλη του 16ου αιώνα να αναβιώσουν την αρχαία ελληνική τραγωδία. Η παρέα αυτή ονομάστηκε Φλωρεντινή Καμεράτα, δηλαδή παρέα της Φλωρεντίας, ή Καμεράτα του Μπάρντι, από το όνομα του ευγενή που οργάνωνε τις συναντήσεις στο αρχοντικό του. Κυρίαρχη μορφή της ομάδας αυτής ήταν ο Βιντσέντζο Γκαλιλέι, φημισμένος συνθέτης και πατέρας του μεγάλου αστρονόμου. Η πρώτη όπερα που παίχτηκε ποτέ, παρουσιάστηκε στη Μάντοβα το 1607 και δεν ήταν άλλη από τον περίφημο *Ορφέα* του Κλάουντιο Μοντεβέρντι, έργο που εξακολουθεί να παρουσιάζεται μέχρι σήμερα. Μέσα σε λίγες δεκαετίες η όπερα έγινε μόδα και η ξακουστή πόλη της Βενετίας στα μέσα του 17ου αιώνα είχε αποκτήσει τριάντα λυρικά θέατρα.

Η εποχή του Μπαρόκ (1600-1750)

Με κυρίαρχους συνθέτες τον Γκέοργκ Φρήντριχ Χαίντελ και τον Αντόνιο Βιβάλντι και με θέματα δανεισμένα κυρίως από την ελληνορωμαϊκή μυθολογία αλλά και από το επικό ποίημα *Η απελευθέρωση της Ιερουσαλήμ* του Τορκουάτο Τάσσο, η μπαρόκ όπερα άνθησε στις αυλές βασιλιάδων και αριστοκρατών. Οι όπερες εκείνης της εποχής αποτελούνται από πολλές άριες, που ακολουθούν η μία την άλλη. Λίγο μετά το 1750 ο συνθέτης Κρίστοφ Βίλλιμπαλντ Γκλουκ ανανέωσε την όπερα απλουστεύοντας το τραγούδι: αφαίρεσε από τις άριες τα πολλά στολίδια, που δεν άφηναν το κοινό να καταλάβει τα λόγια. Επίσης, έδωσε στην ορχήστρα πιο σημαντικό ρόλο.

Η Κλασική εποχή (τέλος 18ου - αρχές 19ου αιώνα)

Στο πνεύμα του Διαφωτισμού, λίγο πριν τη Γαλλική Επανάσταση, ο Μότσαρτ συνέβαλε καθοριστικά στη μετεξέλιξη της όπερας σε πιο λαϊκό είδος, γράφοντας έργα που τα παρακολουθούσαν όχι μόνον οι αριστοκράτες αλλά και το ευρύτερο κοινό. Αυτό το πέτυχε συνθέτοντας όπερες στην γλώσσα των συμπολιτών του, δηλαδή στα γερμανικά. Το πιο γνωστό παράδειγμα είναι ο *Μαγικός αυλός*.

Την ίδια εποχή σε όλη την Ευρώπη αναπτύχθηκε η κωμική όπερα. Βασικό της χαρακτηριστικό είναι ότι τα κείμενα είναι στη γλώσσα κάθε χώρας – στα ιταλικά, στα γαλλικά, στα αγγλικά, στα ισπανικά, στα γερμανικά - και ότι τα θέματα είναι σύγχρονα με την εποχή, δηλαδή δεν είναι εμπνευσμένα από τη μυθολογία ή την ιστορία.

Η Ρομαντική περίοδος(1827-1900)

Η όπερα *Φιντέλιο* του Μπετόβεν φαίνεται να είναι το έργο που οδηγεί σε μια νέα εποχή για την λυρική τέχνη. Η έκφραση έντονων προσωπικών συναισθημάτων, ουσιαστικό στοιχείο του Ρομαντισμού, κυριαρχεί και στους Ιταλούς συνθέτες της εποχής: Ροσσίνι, Μπελλίνι και Ντονιτσέττι. Ο πιο φημισμένος όμως συνθέτης της περιόδου αυτής ήταν ο Ιταλός Τζουζέππε Βέρντι.

Την ίδια εποχή με τον Βέρντι, στη Γερμανία ο Ρίχαρντ Βάγκνερ ανατρέχει για μία ακόμα φορά στα ιδεώδη της αρχαίας Ελλάδας και επιχειρεί το ακόμα πιο σφιχτό πάντρεμα του λόγου με τη μουσική και το θέαμα. Πιστεύει ότι η όπερα δεν είναι απλώς ψυχαγωγία, αλλά έχει τη δύναμη να διαπαιδαγωγήσει ανθρώπους, όπως έκανε το θέατρο στην αρχαιότητα. Λίγο αργότερα, ο Ρίχαρντ Στράους, κληρονόμος της βαγκνερικής παράδοσης, στρέφεται σε θέματα εμπνευσμένα από την αρχαιότητα. Παράλληλα, κυρίως στο Παρίσι και στη Βιέννη αναπτύχθηκαν και νέα είδη όπως η οπερέτα, που συνδυάζει την ανάλαφρη θεματική με περισσότερη πρόζα.

Βερισμός. Ο Ιταλός Τζάκομο Πουτσίνι παίρνει τη σκυτάλη από τον Βέρντι αλλά θέλει η μουσική του να ηχεί πιο ρεαλιστική και οι ήρωές του να μοιάζουν πιο αληθινοί. Γι' αυτό, το κίνημα στο οποίο εντάσσονται αρκετά έργα του ονομάζεται βερισμός, από την ιταλική λέξη *vero* που σημαίνει αλήθεια.

Εθνικές σχολές. Βασικό στοιχείο της Ρομαντικής περιόδου είναι η δημιουργία και ενδυνάμωση εθνικών κρατών, που βασίζονται στη γλώσσα και στον πολιτισμό κάθε λαού. Έτσι, σταδιακά αναπτύχθηκαν «εθνικές» σχολές μουσικής σε όλα τα κράτη. Οι όπερες αντλούσαν τα θέματά τους συνήθως από την ιστορία ή την παράδοση κάθε τόπου και η μουσική στηριζόταν στην παραδοσιακή μουσική κάθε λαού. Πιο γνωστές είναι σήμερα αρκετές όπερες από την ανατολική Ευρώπη και τη Ρωσία, που έγραψαν συνθέτες όπως ο Τσέχος Σμέτανα ή ο Ρώσος Μούσσογκσκι.

Ελλάδα

Στη χώρα μας συνθέτες όπερας υπάρχουν ήδη από τον 19ο αιώνα. Ο Ζακυνθινός Παύλος Καρρέρ (ή Καρρέρης) εμπνεύστηκε όπερες από την ελληνική Επανάσταση, Κερκυραίος Σπυρίδων Σαμάρας σταδιοδρόμησε κυρίως στην Ιταλία, όπου έργα του παίχτηκαν ακόμα και στη Σκάλα του Μιλάνου. Μία σύνθεσή του τη γνωρίζουμε όλοι: είναι ο Ύμνος των Ολυμπιακών Αγώνων *Αρχαίο πνεύμα αθάνατο* σε ποίηση Κωστή Παλαμά. Στον 20ο αιώνα ο κυριότερος Έλληνας συνθέτης όπερας είναι ο Μανώλης Καλομοίρης, που μεταξύ άλλων έχει μελοποιήσει έργα του Νίκου Καζαντζάκη.

Ο 20ος αιώνας

Στον 20ο αιώνα δημιουργούνται πολλά ρεύματα στις τέχνες και στη μουσική. Ορισμένοι συνθέτες, όπως ο Άλμπαν Μπεργκ και ο Ίγκορ Στραβίνσκι, θέλουν να γυρίσουν σελίδα και να απαλλαγούν από τον τρόπο έκφρασης του Ρομαντισμού. Άλλοι, όπως ο Κλωντ Ντεμπυσσύ επηρεάζονται από την παραδοσιακή μουσική ασιατικών πολιτισμών, την οποία γνώρισαν τότε για πρώτη φορά, χάρη σε παγκόσμιες εκθέσεις που έγιναν σε ευρωπαϊκές πρωτεύουσες. Σε άλλους, όπως ο Σεργκέι Προκόφιγιφ και ο Ντιμίτρι Σοστακόβιτς, το σοβιετικό καθεστώς επιβάλλει πως θα γράφουν. Κάποιοι άλλοι, όπως ο Κουρτ Βάιλ, συνθέτουν αντιδρώντας στο ναζιστικό καθεστώς που τελικά οδήγησε στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Στην ανατολική Ευρώπη εμφανίζονται αρκετοί συνθέτες με ξεχωριστή μουσική γλώσσα, όπως ο Τσέχος Λέος Γιάνατσεκ και ο Ούγγρος Μπέλα Μπάρτοκ. Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο όλο και περισσότεροι αμερικανοί συνθέτες, όπως ο Φίλιπ Γκλας και ο Τζον Άνταμς, ασχολούνται με την όπερα.

Το μιούζικαλ

Το μιούζικαλ είναι ένα είδος θεάτρου που περιλαμβάνει τραγούδια, διαλόγους (πρόζα) και χορό. Είναι ένας τρόπος να πεις μια ιστορία και να εκφράσεις το συναισθηματικό περιεχόμενο της, δηλαδή το χιούμορ, το πάθος, τον έρωτα, το θυμό και πολλά άλλα κινητοποιώντας μέσα από το κείμενο, τη μουσική, την κίνηση καθώς και τις τεχνικές πτυχές της ψυχαγωγίας, όπως π.χ. τα οπτικά εφέ, έτσι ώστε να δημιουργηθεί ένα ενιαίο σύνολο από το οποίο καμία από τις τέχνες που περιλαμβάνει να μην ξεχωρίζει από την άλλη με κανένα τρόπο. Παρόλο που το μιούζικαλ καλύπτεται από άλλες θεατρικές μορφές όπως η όπερα, αυτή του η ιδιαιτερότητα να έχει ίση αντιμετώπιση και να δίνει την ίδια σοβαρότητα σε όλες τις τέχνες που το αποτελούν, δίνει στο είδος έναν άλλο χαρακτήρα, ένα χαρακτήρα που αναγνωρίζεται ως το *μουσικό θέατρο*. Το σύγχρονο μουσικό θέατρο εμφανίστηκε κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα, με αποκορύφωμα τα έργα των Gilbert και Sullivan στη Βρετανία και των Harrigan και Hart στην Αμερική. Ακολουθούν πολυάριθμα Edwardian μιούζικαλ, κωμωδίες και έργα Αμερικανών δημιουργών όπως ο George M. Cohan. Τα μιούζικαλ έχουν γίνει γνωστά κυρίως από τα μεγάλα θέατρα και τους υψηλούς προϋπολογισμούς του West End του Λονδίνου και του Broadway της Νέας Υόρκης. Τέλος, αξ σημειωθεί ότι πολλά θεατρικά μιούζικαλ, γνωρίζοντας μεγάλη επιτυχία, μεταφέρθηκαν και στον κινηματογράφο.

Η Επιθεώρηση

Ο χαρακτηρισμός της Επιθεώρησης ως «Μουσικού Θεάτρου» δεν αρκεί για να αποδώσει το μέγεθος της σχέσης του θεατρικού αυτού είδους με τη μουσική γενικά, και ειδικά με το τραγούδι. Για την ακρίβεια δεν πρόκειται για σχέση, έστω και μεγάλη, πρόκειται για συνύφανση. Η μουσική στην Επιθεώρηση δεν είναι κάτι σαν απαραίτητο συμπλήρωμα, είναι ο καμβάς πάνω στον οποίο κεντιούνται οι σταυροβελονιές του σατιρικού λόγου. Εξάλλου τα επιθεωρησιακά έργα πάντα παίζονταν με συνοδεία ζωντανής ορχήστρας. Από άποψη περιεχομένου, πρόκειται για θεατρικό είδος με νούμερα σύντομα, σατιρικά έως καυστικά. Η Επιθεώρηση, ως είδος, απαιτείται να έχει και σάτιρα κοινωνική, αιχμές για πρόσωπα και πράγματα, καυστική κριτική θεσμών και γεγονότων.

Η αθηναϊκή επιθεώρηση, είδος γνήσιο και λαϊκό, έχει τις ρίζες της πάνω από έναν αιώνα πίσω. Υπολογίζεται ότι η αθηναϊκή επιθεώρηση γεννήθηκε το καλοκαίρι του 1894, όταν το ελληνικό κωμειδύλλιο συναντήθηκε με ένα δείγμα ευρωπαϊκού μουσικού θεάτρου, το ισπανικό θέαμα που κατέφθασε στην Αθήνα και είχε τον τίτλο «Γκραν Βία» (Μεγάλος Δρόμος). Η Gran Vía ήταν ένα θέαμα μουσικοχορευτικό με μικρά κωμικά σκετς.

Η επιμιξία έφερε σχεδόν εν μια νυκτί το «Λίγο απ' όλα» του Μήκιου Λάμπρου, που ήταν ένας καθρέφτης της κοινωνικής ζωής της ελληνικής πρωτεύουσας.

Καταπιανόταν με μικρά και μεγάλα θέματα, με μόδες, σκάνδαλα, πνευματικά και καλλιτεχνικά γεγονότα και ό, τι άλλο ενδιέφερε τον μικρόκοσμο της αθηναϊκής κοινωνίας. Εκείνο όμως κυρίως που φανερώνει πως η δημιουργία του νέου είδους είχε γίνει πια αναγκαία ήταν δυο τάσεις του νεοελληνικού θεάτρου που δυνάμωναν όλο και περισσότερο όσο περνούσε ο καιρός. Η μια ήταν το δειλό ενδιαφέρον μερικών θεατρικών συγγραφέων για θέματα της επικαιρότητας. Η άλλη τάση ήταν το αχόρταγο πάθος του κοινού για μουσική και τραγούδι πάνω στη σκηνή. Η παράσταση της «Γκραν Βία», τον Απρίλη του 1894, από τον περαστικό ιταλικό θίασο «Γκονζάλες», αποκάλυψε στους Αθηναίους πως θα μπορούσαν να συνδυαστούν τα δύο αυτά ενδιαφέροντα σε ένα οργανικό καλλιτεχνικό σύνολο. Έπειτα από μια σύντομη αλλά συγκλονιστική πρώτη εμφάνιση στο αθηναϊκό κοινό και πριν εκπνεύσει ο 19^{ος} αιώνας, η θεατρική επιθεώρηση ξεκινά ουσιαστικά τη σκηνική της ιστορία πάνω στο ελληνικό σανίδι από την πρώτη δεκαετία του 20ού, σημειώνοντας μια αδιάλειπτη και αδιαμφισβήτητα πολύ πετυχημένη παρουσία σχεδόν μέχρι τις ημέρες μας. Από το 1905 έως το 1922 η επιθεώρηση δέσποσε κυριολεκτικά στην ελληνική σκηνή ενώ η εικοσαετία 1947–1967 αποτελεί τα χρόνια της ακμής. Είναι τα χρόνια που τα επίκαιρα νούμερα, τα μοναδικά σκηνικά και κοστούμια και τα σουζέ της εποχής έδωσαν λάμψη στην επιθεώρηση. Με το πέρασμα των χρόνων, όμως, και την έλευση της τηλεόρασης η επιθεώρηση άρχισε να παρακμάζει και στις μέρες μας έχει χάσει όλη την παλιά της αίγλη και γοητεία.

Μουσική και Ποίηση

Στην απαρχή της η ποίηση ήταν πάντα μελοποιημένη. Ιδιαίτερα η λυρική, που όπως λέει και η λέξη, τραγουδιόταν με την λύρα, γεννιόταν με την μελωδία της. Οι πρώτες προσευχές, οι ύμνοι, ήταν τραγουδιστοί. Όλα τα αρχαία λυρικά ποιήματα που γνωρίζουμε δεν ήταν σκέτα ποιήματα – ήταν τραγούδια. Ο Αρχίλοχος, η Σαπφώ, ο Αλκαίος – ακόμα και ο Πίνδαρος – τραγουδιόταν. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι οι ραψωδοί δεν απήγγειλαν απλώς την Ιλιάδα ή την Οδύσσεια, αλλά την τραγουδούσαν με συνοδεία κιθάρας ή λύρας, όπως συνέβαινε επίσης χιλιάδες χρόνια αργότερα με τον Ερωτόκριτο. Άρα από τους αρχαιότερους χρόνους μουσική και ποίηση πήγαιναν χέρι χέρι. Το πιο γνωστό ποίημα στην Ελλάδα είναι ο «Ύμνος εις την Ελευθερίαν» του Σολωμού. Αν δεν είχε μελοποιηθεί από τον Μάντζαρο (πράγμα που οδήγησε στην επιλογή της μουσικής ως εθνικού ύμνου) θα ήταν ίσως παντελώς άγνωστο. Αλλά και τα δημοτικά τραγούδια που εμείς τώρα τα διαβάζουμε ως ποιήματα, αυτοί που τα έφτιαξαν τα δημιούργησαν τραγουδώντας.

Επομένως, δεν υπάρχει καλύτερο μέσο για την διάδοση της ποίησης από την μελοποίηση. Η παρουσία του μελοποιημένου ποιητικού λόγου στη σύγχρονη ελληνική δισκογραφία ακολουθεί μια αδιάκοπη πορεία από το ξεκίνημά της, στο δεύτερο μισό του 20ου αιώνα, με τις πρώτες μελοποιήσεις μεγάλων ποιητών από τους προπάτορες του είδους, Μίκη Θεοδωράκη και Μάνο Χατζιδάκι, μέχρι σήμερα. Μάλιστα, η μελοποίηση

γίνεται από ένα μεγάλο εύρος συνθετών και οι μουσικές που προκύπτουν ανήκουν σε όλα τα είδη, από ρυθμό ζεϊμπέκικου ή βυζαντινό ύφος μέχρι ροκ.

Τα «*Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*» περιλαμβάνουν μια σειρά ποιημάτων, τα οποία έχουν μελοποιηθεί από σπουδαίους Έλληνες συνθέτες. Όπως έχουμε ήδη πει, μέσω της μελοποιημένης ποίησης, το αρχικό ποίημα – το οποίο είναι λιγότερο προσιτό στην πλειοψηφία του αναγνωστικού κοινού – γίνεται τραγούδι φέρνοντας τον κάθε έναν από εμάς πιο κοντά στην ποίηση. Αν και οι αντιρρήσεις για την ανάγκη της μελοποίησης αυτής είναι βάσιμες (π.χ. το ίδιο το ποίημα δε χρειάζεται τη μουσική για να δείξει το νόημά του, ενώ πολλές φορές η ίδια η μουσική για καθαρά μελωδικούς λόγους αλλάζει τα σημεία στίξης του ποιήματος, διαφοροποιώντας και το νόημά του συχνά), το μελοποιημένο ποίημα-τραγούδι εξακολουθεί να κατέχει μια σημαντική θέση στην καρδιά μας και στη συναισθηματική μας μνήμη.

Μερικοί από τους ποιητές που μελοποιήθηκαν είναι η Σαπφώ, ο Σολωμός, ο Κάλβος, ο Καβάφης, ο Καρυωτάκης, η Πολυδούρη, ο Σεφέρης, ο Ελύτης, ο Ρίτσος, ο Λειβαδίτης, ο Αναγνωστάκης, ο Καββαδίας, ο Ελευθερίου, ο Γκάτσος. Χάρη στη μελοποίηση, το ελληνικό κοινό γνώρισε κάποια διαμάντια της ποίησης μας. Ενδεικτικά αναφέρουμε το Άξιον Εστί του Ελύτη, τα Λιανοτράγουδα και τον Επιτάφιο του Ρίτσου, την Άρνηση του Σεφέρη, τα ποιήματα του Αναγνωστάκη και του Καββαδία.

Μουσική και Χορός

Ο χορός είναι ίσως η μοναδική μορφή τέχνης που δεν μπορεί να υπάρξει χωρίς τη μουσική. Κάθε είδος χορού, από τους δημοτικούς παραδοσιακούς μέχρι το κλασικό μπαλέτο κι από το χιπ χοπ μέχρι το ταγκό και το φλαμένγκο, έχει και το δικό του, αντίστοιχο είδος μουσικής. Μάλιστα, στις περισσότερες περιπτώσεις τόσο η μουσική με τη συνοδεία της οποίας χορεύεται ο κάθε χορός όσο και ο ίδιος ο χορός έχουν το ίδιο όνομα.

Μπαλέτο

Το μπαλέτο εμφανίστηκε για πρώτη φορά στα τέλη του 15ου αιώνα κατά την περίοδο της Αναγέννησης στην Ιταλία και πήρε το όνομά του από την ιταλική λέξη ballare που σημαίνει «χορεύω». Ο χορός αυτός ξεκίνησε ως χορευτική παράφραση της ξιφασκίας. Αργότερα διαδόθηκε στην Γαλλία όπου εξελίχθηκε και τον 17ο αιώνα, στην εποχή του Louis XIV, γνώρισε μεγάλη άνθιση ως ψυχαγωγικό μέσο της Αυλής. Το 1661 ιδρύθηκε ο πρώτος χορευτικός θίασος (το λεγόμενο *Corps de ballet*), το Μπαλέτο της Όπερας των Παρισίων (*Ballet de l'Opéra de Paris*), ως παράρτημα της Βασιλικής Ακαδημίας Χορού (*Académie Royale de la Danse*)· αυτό εξηγεί και την ευρεία χρήση της γαλλικής γλώσσας στο λεξιλόγιο του μπαλέτου.

Εκείνα τα χρόνια όλοι οι ρόλοι ερμηνεύονταν από άνδρες χορευτές, οι οποίοι μεταμφιέζονταν σε γυναίκες για την ενσάρκωση των γυναικείων ρόλων. Μετά το 1708 το μπαλέτο έγινε προσιτό και στο ευρύτερο κοινό με παραστάσεις που δίνονταν σε θέατρα από άντρες και γυναίκες χορευτές.

Η «απελευθέρωση» του μπαλέτου από την Αυλή σηματοδότησε ριζικές αλλαγές στον χορό. Καθιερώθηκαν οι πέντε κλασικές θέσεις των πελμάτων, που θέτουν τα θεμέλια για την στάση του σώματος και τις κινήσεις του χορευτή και οι χορευτικές στολές οι οποίες μέχρι τότε ήταν υπερφορτωμένες με διακοσμήσεις, μακριές φούστες και ψηλοτάκουνα παπούτσια, σχεδιάστηκαν από την αρχή έτσι ώστε να επιτρέπουν μεγαλύτερη ελευθερία κινήσεων. Οι άντρες άρχισαν να φορούν κολάν, ενώ οι γυναίκες φορούσαν φούστες με μήκος κάτω από το γόνατο και κολάν. Τα ψηλοτάκουνα παπούτσια αντικαταστάθηκαν από παπούτσια χωρίς τακούνι, που θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως τα πρώτα παπούτσια «μπαλαρίνες».

Τον 18ο αιώνα τέθηκαν για πρώτη φορά οι βασικές αρχές του ballet d'action, από τον Jean Georges Noverre. Έτσι οι παραστάσεις άρχισαν να θυμίζουν θεατρικά έργα, με τους χορευτές να ερμηνεύουν ρόλους παρουσιάζοντας μία ιστορία (συνήθως από την μυθολογία), με μουσική συνοδεία και σκηνικά. Ακολούθησε η «Ρομαντική περίοδος» του μπαλέτου, κατά την οποία διέπρεψαν κυρίως γυναίκες χορεύτριες (prima ballerina), ενώ οι άντρες αναλάμβαναν «βοηθητικό» ρόλο. Τα μυθολογικά θέματα αντικαταστάθηκαν από ιστορίες αγάπης και παραμύθια, ενώ οι χορευτές άρχισαν να χορεύουν για πρώτη φορά sur les pointes (στις μύτες). Εκείνη την περίοδο εμφανίστηκαν και οι πρώτες tutu (κοντές φούστες από τούλι) που ελευθέρωναν ολόκληρα τα πόδια.

Μετά το 1850 το μπαλέτο άρχισε να φθίνει με τα κοστουμια και τις χορογραφίες να έχουν γίνει στερεότυπα και αδιάφορα. Η αναγέννηση του μπαλέτου ξεκίνησε στην Ρωσία 25 χρόνια αργότερα με τα περίφημα Ρωσικά Μπαλέτα. Σύντομα, το μπαλέτο εξαπλώθηκε στην Αγγλία και στην Αμερική και σε άλλες χώρες, όπου εξελίχθηκε περαιτέρω, με αποτέλεσμα να δημιουργηθούν 8 σχολές ή μέθοδοι τεχνικής του μπαλέτου.

Το μπαλέτο χορεύεται με μουσική συνοδεία κυρίως από το ρεπερτόριο της κλασικής μουσικής, ενώ πολλοί συνθέτες έχουν γράψει μουσική ειδικά γι' αυτόν τον σκοπό. Μερικά από τα πιο γνωστά έργα μπαλέτου είναι «Η Λίμνη των Κύκνων», «ο Καρυοθραύστης» και «η Ωραία Κοιμωμένη» για τα οποία έγραψε τη μουσική ο Τσαϊκόφσκι.

Φλαμένκο

Το φλαμένκο (*Flamenco*) είναι ένα είδος μουσικής και χορού που ενσωματώνει μια σύνθετη μουσική και πολιτισμική παράδοση. Προήλθε αρχικά από την περιφέρεια της Ανδαλουσίας, στη συνέχεια όμως εξελίχθηκε σε χαρακτηριστικό κομμάτι του

πολιτισμού ολόκληρης της Ισπανίας. Χαρακτηριστικό μουσικό όργανο είναι η κιθάρα φλαμένκο.

Αυτό που σήμερα θεωρείται γνήσιο φλαμένκο, το τραγούδι των Τσιγγάνων της Ανδαλουσίας, καθιερώθηκε στα τέλη του 17ου αιώνα. Το παλαιότερο είδος φλαμένκο είναι γνωστό ως Κάντε Χόντο (*Cante Jondo*): μια ανδρική φωνή, χωρίς συνοδεία οργάνων, διηγείται λυπητερές ιστορίες. Στα τέλη του 18ου αιώνα το φλαμένκο άρχισε να παρουσιάζεται σε ταβέρνες με τη συνοδεία κιθάρας, ενώ σύντομα προστέθηκε και ο χορευτής ή η χορεύτρια (*ballaor/ballaora*). Υπήρχαν επίσης άτομα που έδιναν το ρυθμό είτε με παλαμάκια είτε με χτύπημα των δαχτύλων, ενώ βασικό συστατικό του χορού φλαμένκο αποτελεί ο ήχος από τα πόδια των χορευτών (*soniquete*) και ο κοφτός βηματισμός τους (*zapateado*). Ο γυναικείος χορός αναδεικνύει τη χάρη του σώματος και των χεριών. Θεωρείται πως οι χορευτές και οι τραγουδιστές του Φλαμένκο άσκησαν μεγάλη επίδραση σε καλλιτέχνες του 19ου αιώνα, αλλά και στους πρωτοπόρους των καλλιτεχνικών κινημάτων στις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα (κυβισμός, ντανταϊσμός, σουρεαλισμός).

Το 2010 η ΟΥΝΕΣΚΟ συμπεριέλαβε το φλαμένκο στον Κατάλογο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ανθρωπότητας ύστερα από σχετική αίτηση της Ισπανίας.

Τάγκο

Το τάγκο είναι είδος μουσικής (σε ρυθμό 2/4 ή 4/4) και αντίστοιχου χορού που από την περιοχή του Ρίο δε λα Πλάτα, δηλαδή την Αργεντινή και την Ουρουγουάη, όπου γεννήθηκε, ήκμασε και ακμάζει ακόμη, διαδόθηκε σχεδόν σε όλον τον κόσμο. Η Ισπανική λέξη tango ετυμολογείται πιθανόν από την γλωσσική οικογένεια Niger-Congo της Δυτικής Αφρικής και είναι συγγενής με την λέξη tamgu (χορός/χορεύω) της γλώσσας Ibibio αυτής της οικογένειας.

Οι ρίζες του τάγκο είναι πολλές και διαφορετικές: η μουσική και τα τραγούδια των gauchos (γκάουτσοι, ενικός gaucho, ο Αργεντινός κάου-μπόυ) που είχαν επιρροές από την Ανδαλουσία της Ισπανίας και συνοδεύονταν από παλαμάκια και κτυπήματα με το τακούνι, το Αφρικανικής προέλευσης (από το Κονγκό) candombe που παιζόταν με κρουστά και οι αντίστοιχοι χοροί του μαύρου πληθυσμού, το bel canto και η canzonetta των Ιταλών μεταναστών μαζί με το πιο εξευγενισμένο χορευτικό τους στυλ, η Ισπανο-Κουβανική habanera, το βαλς. Τα πρώτα τάγκο παίζονταν από μετανάστες στο Μπουένος Άιρες και το Μοντεβιδέο. Μέχρι το τέλος του 19ου αιώνα, το τάγκο ήταν ευρέως διαδεδομένο στις λαϊκές γειτονιές του Μπουένος Άιρες αλλά αντιμετωπιζόταν εχθρικά από την αστική τάξη, στα προκατειλημμένα μάτια της οποίας φάνταζε ως συνδεδεμένο με τον υπόκοσμο.

Η δεκαετία 1910-1920 είναι η περίοδος κατά την οποία το τάγκο πέρασε τα σύνορα της Λατινικής Αμερικής και κατέκτησε τον υπόλοιπο κόσμο. Γύρω στα 1910 το τάγκο άρχισε να χορεύεται έξω από την Αργεντινή, ως ένας καινούριος χορός της μόδας,

από τις αστικές τάξεις, ακόμη και από την αριστοκρατία, πρώτα στο Παρίσι και μετά στην υπόλοιπη Ευρώπη και στην Βόρεια Αμερική. Πολυάριθμα άρθρα στον τύπο αναφέρονταν άλλοτε με ενθουσιασμό κι άλλοτε επικριτικά στο χορό. Αυτή η δημοτικότητα του μεταξύ των αστών και των αριστοκρατών της Ευρώπης συνέβαλε ώστε το τάγκο την ίδια περίοδο να αρχίσει να γίνεται αποδεκτό από τις αντίστοιχες τάξεις στην Αργεντινή.

Ο σημαντικότερος συνθέτης του τάγκο μετά την χρυσή εποχή, αλλά και ένας από τους σημαντικότερους όλων των εποχών, είναι ο Astor Piazzolla (1921-1992) του οποίου τα σημαντικότερα έργα ηχογραφήθηκαν από το 1960 μέχρι τον θάνατό του το 1992.

Το τάγκο χορεύεται από ζευγάρια αγκαλιασμένα κοντά, και μολονότι η αγκαλιά μπορεί κάποτε να χαλαρώνει για να εκτελεστούν κινήσεις που το απαιτούν, κατά κανόνα δεν σπάει. Είναι έντονα αυτοσχεδιαστικό με σαφώς διακριτούς ρόλους για τον καβαλιέρο και την ντάμα, όπου ο καβαλιέρος με την κίνησή του προτείνει κινήσεις στην ντάμα στις οποίες τελικά προσαρμόζεται ο ίδιος. Έτσι, όταν χορεύεται από έμπειρους χορευτές, συνιστά έναν διάλογο του ζευγαριού με αφορμή την μουσική.

Το τάγκο έφτασε και στην Ελλάδα τη δεκαετία 1910-1920 . Ήδη το 1914 οι οπερέτες "Πόλεμος εν Πολέμω" του Σπύρου Σαμάρα και "Στα Παραπήγματα" του Θεόφραστου Σακελλαρίδη περιλαμβάνουν Ελληνικά τάγκο. Στα επόμενα χρόνια, και ιδίως στον μεσοπόλεμο, κυκλοφορούσαν πάνω από εκατό Ελληνικά τάγκο κάθε χρόνο. Τραγούδια σε ρυθμό τάγκο έγραψαν συνθέτες όπως ο Κώστας Γιαννίδης, ο Αττίκ, ο Μιχάλης Σουγιούλ και πολλοί άλλοι και τραγουδήθηκαν από τη Σοφία Βέμπο, τη Δανάη Στρατηγοπούλου, την Κάκια Μένδρη, τον Νίκο Γούναρη (προπάντων στην δεκαετία του 50) και άλλους.

Ελληνικοί Παραδοσιακοί Χοροί

Όση ποικιλομορφία διαθέτει το ανάγλυφο της χώρας, άλλη τόση ποικιλομορφία διαθέτουν και οι παραδοσιακοί μας χοροί. Από τη Θράκη και τη Μακεδονία μέχρι την Κρήτη, κι από το Ιόνιο μέχρι το Αιγαίο, διαφορετικοί μουσικοί ρυθμοί συνοδεύουν διαφορετικές χορευτικές φιγούρες. Στη συνέχεια θα αναφερθούμε σε κάποιους γνωστούς, αντιπροσωπευτικούς της κάθε περιοχής χορούς.

Τσάμικος, παραδοσιακός χορός της Ηπείρου. Είναι κατά κύριο λόγο ανδρικός χορός και θεωρείται ο πιο λεβέντικος ελληνικός παραδοσιακός χορός. Χορεύεται στις περισσότερες περιοχές της Ελλάδας και γι' αυτό θεωρείται (όπως και ο Καλαματιανός) πανελλήνιος χορός. Το όνομά του το πήρε από την περιοχή της Τσαμουριάς (ή αλλιώς Τσάμικο) της Ηπείρου. Λέγεται και «κλέφτικος» και την εποχή της Τουρκοκρατίας χορευόταν από τους κλέφτες. Οι κινήσεις των Πελοποννήσιων χορευτών είναι απελευθερωμένες, με πηδήματα κλπ, ενώ στην Ήπειρο, κυριαρχεί το αργό, βαρύ πάτημα. Τα πιο γνωστά τραγούδια που χορεύονται με τα βήματα του τσάμικου είναι η «Ιτιά», η «Παπαλάμπραινα» και το «Ένας αητός».

Καλαματιανός. Δικαίως θεωρείται από τους παλαιότερους ελληνικούς παραδοσιακούς χορούς, όπως αποδεικνύεται από επιγραφές, τοιχογραφίες και παραστάσεις σε αγγεία που έχουν ανακαλυφθεί κατά τη διάρκεια ανασκαφών στην Ελλάδα και χρονολογούνται ακόμα και πριν από τη γέννηση του Χριστού. Ο Καλαματιανός ανήκει στην κατηγορία των «συρτών χορών», έχει μέτρο 7/8 και χορεύεται σε κύκλο με φορά προς τα δεξιά, από άνδρες και γυναίκες. Ο χορός κατάγεται από τη Στερεά Ελλάδα και οφείλει την ονομασία του στα λόγια του ομώνυμου τραγουδιού από το οποίο έγινε γνωστός. Στο σκοπό αυτό χορεύονται επίσης και το «Μήλο μου κόκκινο» και «Μου παρήγγειλε τ' αηδόνι».

Καραγκούνα, παραδοσιακός χορός της Θεσσαλίας. Χορός από τη Θεσσαλία ιδιαίτερα δημοφιλής στους νομούς Καρδίτσας και Τρικάλων που χορεύεται σε κύκλο από άνδρες και γυναίκες. Η Καραγκούνα πήρε το όνομά της από τους Καραγκούνηδες, κατοίκους της πεδινής Θεσσαλίας που ασχολούνται με τη γεωργία.

Συρτός στα τρία, παραδοσιακός χορός της Ηπείρου. Ο Συρτός στα τρία χορεύεται σε πολλές περιοχές της Ελλάδας, αλλά κυρίως στην Ήπειρο. Είναι χορός που χορεύεται και από άντρες και από γυναίκες και χαρακτηρίζεται από αργό ρυθμό και συνεχή σούστα. Τα πιο γνωστά Συρτά στα Τρία τραγούδια είναι τα «Παιδιά της Σαμαρίνας» και το «Γιάννη μου το μαντήλι σου».

Ικαριώτικος, παραδοσιακός χορός της Ικαρίας. Ο Ικαριώτικος, όπως δηλώνει και το όνομά του, προέρχεται από την Ικαρία και είναι καθαρά τοπικός σκοπός ως προς τη μελωδία, αλλά και ως προς το βηματισμό. Αν και παλαιότερα χορευόταν με τα χέρια σταυρωτά, σήμερα χορεύεται με κράτημα από τους ώμους και έχει 9 βασικά βήματα. Υπάρχουν παραλλαγές του Ικαριώτικου όχι μόνο μουσικές, αλλά και χορευτικές (π.χ. αργός, τσαμούρικος κλπ) - οι διαφοροποιήσεις γίνονται ανάλογα με την περιοχή. Οι δεξιοτέχνες του βιολιού έχουν ο καθένας τον «δικό του» Ικαριώτικο, που σημαίνει ότι παίζουν με ιδιαίτερο τρόπο προσθέτοντας ο καθένας τα δικά του στολίδια.

Χανιώτικος συρτός, παραδοσιακός χορός της Κρήτης. Ο χορός ονομάζεται Χανιώτικος επειδή διαμορφώθηκε και διαδόθηκε με τη μορφή που τον γνωρίζουμε σήμερα στα Χανιά. Παρ' όλα αυτά συχνά συναντάται με διάφορους άλλους χαρακτηρισμούς ανάλογα τις τοπικές ιδιομορφίες στη μελωδία κάθε περιοχής. Ο χορός μπορεί να είναι είτε ήρεμος είτε ζωηρός ανάλογα με τη διάθεση των χορευτών ή του οργανοπαίκτη. Είναι μεικτός χορός και χορεύεται σε ανοικτό κύκλο με συχνές κινήσεις προς την αντίθετη φορά του κύκλου και πολλές στροφές. Στην Κρήτη ονομάζεται και χορός της αγάπης επειδή χαρακτηρίζεται από χάρη και μελαγχολία στον τρόπο που χορεύεται.

Πεντοζάλης, παραδοσιακός κρητικός χορός. Γρήγορος, πηδηχτός και πολύ θεαματικός, ο Πεντοζάλης είναι από τους πιο αγαπημένους χορούς στη Κρήτη. Η ονομασία του οφείλεται στα πέντε βασικά βήματα τα οποία οι Κρητικοί μετρούν με ζάλα. Ο χορός

αποτελείται από δύο μέρη :την εισαγωγή, που ονομάζεται Σιγανός, και τα βασικά βήματα. Ο Σιγανός χορεύεται σε αργό ρυθμό είτε προς τη φορά, είτε προς το κέντρο του κύκλου και στη συνέχεια ο ρυθμός γίνεται γρήγορος και πάνω σε αυτόν χορεύονται τα βασικά βήματα.

Ζωναράδικος, παραδοσιακός χορός της Θράκης. Ο Ζωναράδικος είναι κυκλικός παραδοσιακός χορός από τη Θράκη. Χορεύεται από άντρες και γυναίκες. Το όνομά του το οφείλει στο ότι οι χορευτές πιάνονται ο ένας από τον άλλον από τα ζωνάρια τους. Μπροστά μπαίνουν οι άντρες και ακολουθούν οι γυναίκες. Όταν η μουσική γίνει έντονη χορεύουνε μόνο άντρες σε ευθεία. Είναι γνωστός με διάφορες ονομασίες που δηλώνουν τον τρόπο που πιάνονται οι χορευτές (ζωναράτος), και τον τρόπο που τον χορεύουν.

Μπάλος, παραδοσιακός νησιώτικος χορός. Ο μπάλος είναι ένας νησιώτικος αντικριστός χορός. Πρόκειται για χορό που εκφράζει την ερωτική επικοινωνία, γι' αυτό και είναι ένας χορός χωρίς απότομες κινήσεις, ενώ υπάρχει αρκετή ελευθερία όσο αφορά στις κινήσεις και στις φιγούρες. Οι κινήσεις του χορού είναι κομψές, οι χορευτές συνήθως κρατούν μαντήλια. Ο καβαλιέρος κάνει φιγούρες προσπαθώντας να εντυπωσιάσει τη ντάμα, ενώ εκείνη τον αποφεύγει κάνοντας νάζια.

Λαϊκοί Χοροί

Ζειμπέκιος

Για την καταγωγή του ζειμπέκιου υπάρχουν πολλές εκδοχές. Κάποιοι υποστηρίζουν ότι ήταν ο χορός των ζειμπέκηδων. Οι ζειμπέκηδες, από την τουρκική λέξη ζειμπέκ, ήταν εξισλαμισμένοι Έλληνες της Μικράς Ασίας, που είχαν εξισλαμισθεί κατά το 19ο αιώνα. Ως ανταμοιβή για την προδοσία τους οι Οθωμανοί τους τοποθετούσαν στην στρατιωτική αστυνομία της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Στη Μικρασιατική καταστροφή ήταν ο τρόμος των Ελλήνων, επειδή κατάσφαζαν τους Έλληνες. Κάποιο άλλοι υποστηρίζουν ότι πρόκειται για κατεξοχήν αρχαίο Ελληνικό - Θρακικό χορό που τον μετέφεραν στην Ασία οι αρχαίοι Αργείοι-Θράκες, όταν ίδρυσαν αποικία στις Τράλλεις της Μικράς Ασίας. Ο δε Γιάννης Τσαρούχης, που επανειλημμένα ζωγράφισε ναύτες και στρατιώτες σε ζειμπέκιες φιγούρες, σε μια συνομιλία του με τον ρεμπέτη Τάκη Μπίνη έχει υποστηρίξει ότι «οι Ζειμπέκηδες ήταν Έλληνες, Μακεδόνες και Θρακιώτες, που ακολούθησαν τον Μέγα Αλέξανδρο στην εκστρατεία του στην Ασία... Τους ονόμαζαν Ζειμπέκια δηλαδή ζωέμπορους και Μακελάρηδες (χασαπάδες) γιατί έσφαζαν χιλιάδες ζώα και τα πουλούσαν. Στο πέραςμα των χρόνων θέλησαν να απαθανατίσουν τον ηρωισμό και την παλικαριά τους και να διατηρήσουν τις ηρωικές τους παραδόσεις και έτσι δημιούργησαν αυτόν το δύσκολο χορό το ζειμπέκι, που τον χόρευαν ένας ένας με σπαθιά στα χέρια και πότε πότε και στο στόμα: βγάζοντας

μουγκρητά ή αλαλαγμούς -σαν τα σημερινά όπα, άλα, γιάλα και διάφορα άλλα παλικάρισια».

Αναμφισβήτητα το πιο διάσημο ζειμπέκικο, αυτό που έχει χορευτεί περισσότερο από κάθε άλλο είναι το «Ζειμπέκικο της Ευδοκίας», χωρίς αυτό να μετριάξει τη σπουδαιότητα και άλλων τραγουδιών που γράφτηκαν για να χορευτούν στο ρυθμό του ζειμπέκικου. Μάλιστα, πολλά από αυτά γράφτηκαν κι έγιναν γνωστά μέσα από κινηματογραφικές ταινίες. Ενδεικτικά, αναφέρουμε τα: «Βρέχει φωτιά στη στράτα μου», «Δε θα ξαναγαπήσω» και «Της Γερακίνας γιος».

Χασάπικος

Ο χασάπικος στις μέρες μας θεωρείται λαϊκός χορός – τουλάχιστον στη σύγχρονη μορφή του που τον ξέρουμε όλοι- αλλά διασώζεται και στην παραδοσιακή του μορφή και γι' αυτό θα πρέπει να θεωρείται παραδοσιακός χορός. Και για αυτού του χορού την προέλευση οι απόψεις δίστανται. Κάποιοι θεωρούν ότι οι ρίζες του ανάγονται στη βυζαντινή περίοδο, όταν αποτελούσε χορευτική μίμηση μάχης με σπαθιά από τη συντεχνία των Ελλήνων χασάπηδων στη Μακεδονία και την Κωνσταντινούπολη. Η πρώτη σειρά χορευτών κρατούσε μαχαίρια, ραβδιά και μαστίγια, ενώ η δεύτερη δεν είχε όπλα. Η ονομασία προέρχεται από την τουρκικής προέλευσης λέξη *kasap*, που σημαίνει κρεοπώλης, ενώ η αντίστοιχη ελληνική ονομασία ήταν μακελάρικος. Αναφορά γίνεται στις επιστολές της Μαντάμ Σενιέ (Ελισάβετ Σάντη-Λουμάκη) στο δεύτερο μισό του 18ου αιώνα, η οποία αναφέρεται στο χορό ως Αρναούτικο (συγκεκριμένα περιγράφεται ως χορός που χορευόταν στην Κωνσταντινούπολη κυρίως τις ημέρες του Πάσχα) που τον χόρευαν οι Έλληνες χασάπηδες της Πόλης. Σύμφωνα με μια άλλη εκδοχή, ο Χασάπικος είναι ένας ακόμα πολεμικός χορός, ο οποίος "χορευόταν" από ένα επίλεκτο σώμα του στρατού της Βυζαντινής αυτοκρατορίας, τους Κασσάπηδες. Αυτοί λοιπόν χόρευαν τον Κασσάπικο. Στην ελληνική γλώσσα, ο όρος "κασσάπης" έχασε το ένα "σ" και το αρχικό "Κ" έγινε "Χ". Έτσι έχουμε τον "Χασάπη" και το "Χασάπικο χορό" ο οποίος δεν είναι ο χορός των κρεοπωλών.

Υπάρχουν πολλά είδη «χασάπικου», που χωρίζονται σε 2 μεγάλες κατηγορίες: τους αργούς και τους γρήγορους. Η «Φραγκοσυριανή» του Μάρκου Βαμβακάρη είναι από τα πιο γνωστά χασάπικα. Άλλα γνωστά χασάπικα είναι η «Αρχόντισσα» του Βασίλη Τσιτσάνη και τα «Παιδιά του Πειραιά» του Μάνου Χατζιδάκι.

Συρτάκι

Το χασάπικο αποτέλεσε βάση για το συρτάκι που είναι ο πιο αναγνωρίσιμος Ελληνικός χορός στο εξωτερικό. Το συρτάκι είναι δημοφιλής ελληνικός χορός, παρόλα αυτά δεν είναι αυθεντικός παραδοσιακός ελληνικός χορός. Στην πραγματικότητα, χορογραφήθηκε από τον Γιώργο Προβιά το 1964 για την κινηματογραφική ταινία

Ζορμπάς ο Έλληνας (Zorba the Greek) από αργές και γρήγορες κινήσεις του χασάπικου. Η μουσική για το συρτάκι γράφτηκε από τον Μίκη Θεοδωράκη. Κύριο χαρακτηριστικό του χορού αυτού και της μουσικής του είναι η επιτάχυνση στο ρυθμό. Το όνομα συρτάκι προέρχεται από την λέξη συρτός, ένα κοινό όνομα για μια ομάδα παραδοσιακών ελληνικών χορών στους οποίους οι χορευτές "σέρνουν" τα πόδια τους σε αντιδιαστολή με τους πηδηχτούς χορούς. Το όνομα συρτάκι ενσωματώνει και τον συρτό (στο πιο αργό μέρος του) και στοιχεία πηδηχτού (στο γρηγορότερο μέρος του).

Μουσική και Ζωγραφική

Η μουσική- μουσικά όργανα, οργανοπαίχτες, μαθήματα μουσικής- υπήρξε αγαπημένο αντικείμενο πολλών ζωγράφων από όλα τα ρεύματα στη ζωγραφική. Κλασικοί, ρομαντικοί, ιμπρεσιονιστές, μοντέρνοι, κυβιστές, ζωγράφοι όλων των ρευμάτων ενέταξαν τη μουσική στο έργο τους. Παρακάτω παραθέτουμε κάποιους πολύ γνωστούς πίνακες που αντλούν τα θέματά τους από το χώρο της μουσικής.

Van Vermeer, *Η κιθαρίστρια*. 1670-72.

Πίνακας με μια γυναικεία μορφή να παίζει μουσική. Η ενασχόληση με τη μουσική φαίνεται ότι ήταν συνήθεια της μεσαίας τάξης εκείνης της εποχής.

George Goodwin Kilburne, *Μάθημα μουσικής*

Pierre Auguste Renoir, *Γυναίκα στο Πιάνο*

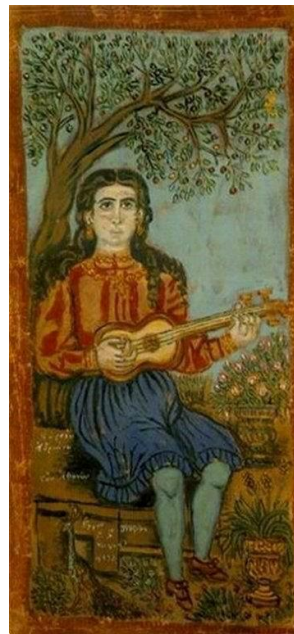

Λύτρας, *Ο Γαλατάς*

Γ. Ιακωβίδης, *Παιδική Συναυλία, 1900*

Νικηφόρος

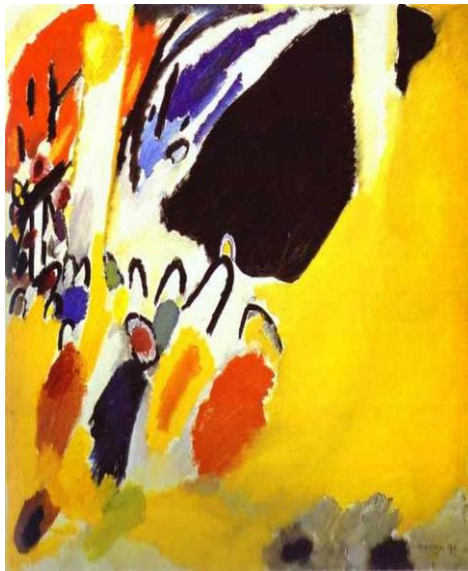

Έργα του λαϊκού ζωγράφου Θεόφилου

Πάμπλο Πικάσο, *Μουσικοί*

«Η μουσική δεν είναι υποχρεωμένη να περιγράφει την εξωτερική πραγματικότητα και όπως το μουσικό έργο βασίζεται στο ρυθμό και το τονικό ύψος των ήχων, έτσι και η ζωγραφική θα έπρεπε να περιοριστεί στα απόλυτα αληθινά της στοιχεία: το σχέδιο και το χρώμα.»

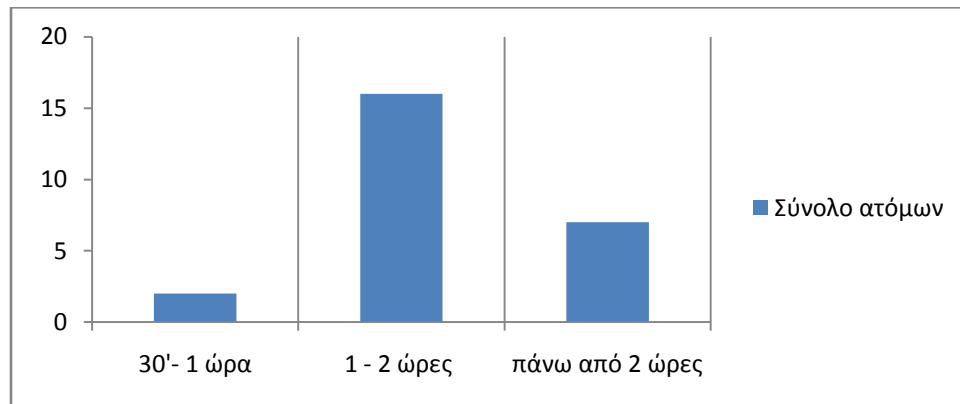
Βασίλι Καντίνσκυ, *Concerto*, 1911. Κρατική Πινακοθήκη του Μονάχου

Αποτελέσματα Έρευνας

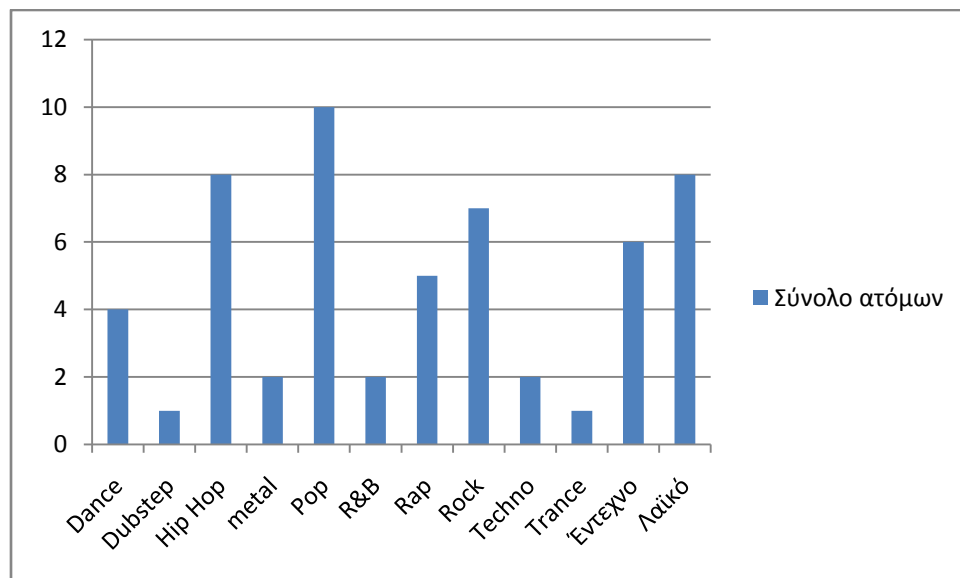
Ως κομμάτι της εργασίας μας θέλαμε να διερευνήσουμε τη σχέση των νέων σήμερα με τη μουσική και να τη συγκρίνουμε με τις μουσικές συνήθειες των παλαιότερων γενεών. Για το σκοπό αυτό συντάξαμε δύο ερωτηματολόγια. Μοιράσαμε το ένα στους συμμαθητές μας και το δεύτερο στους γονείς και τους καθηγητές μας. Ακολουθούν κάποια αντιπροσωπευτικά αποτελέσματα.

Ερωτηματολόγιο για εφήβους

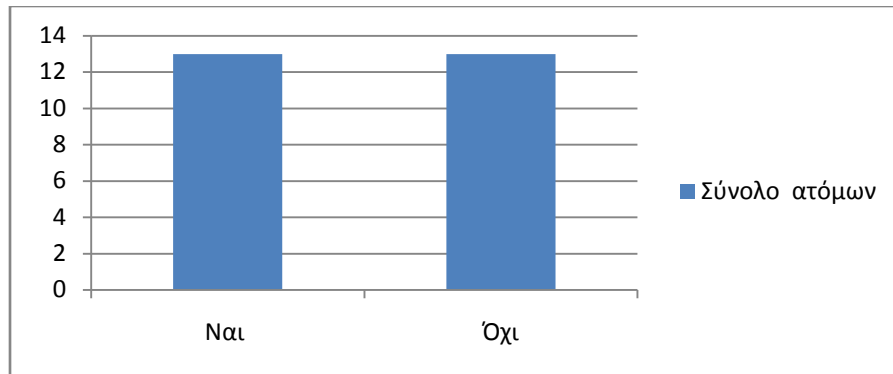
Πόση ώρα την ημέρα ακούς μουσική;

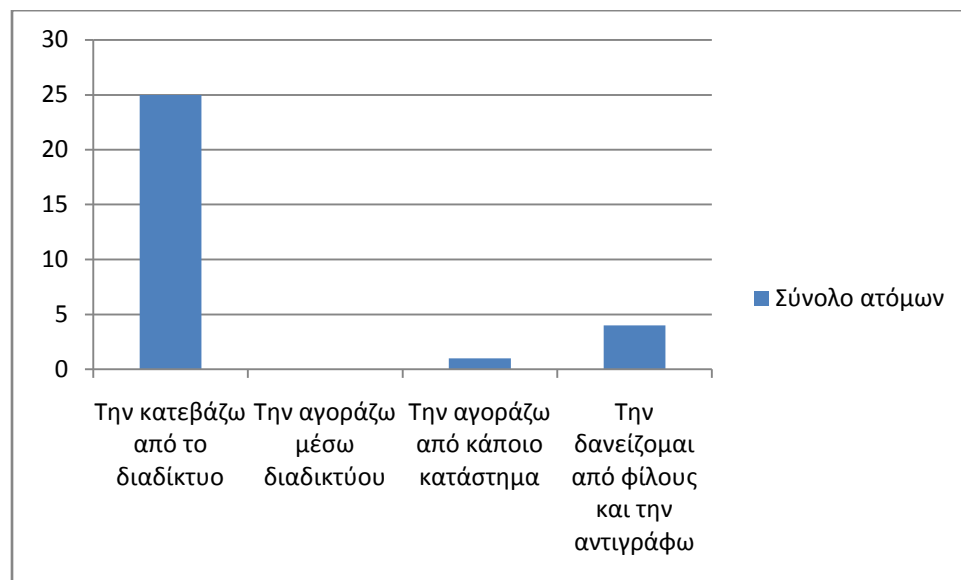
Ποιο είναι το αγαπημένο σου είδος μουσικής;

Ακούς μουσική όταν διαβάζεις;

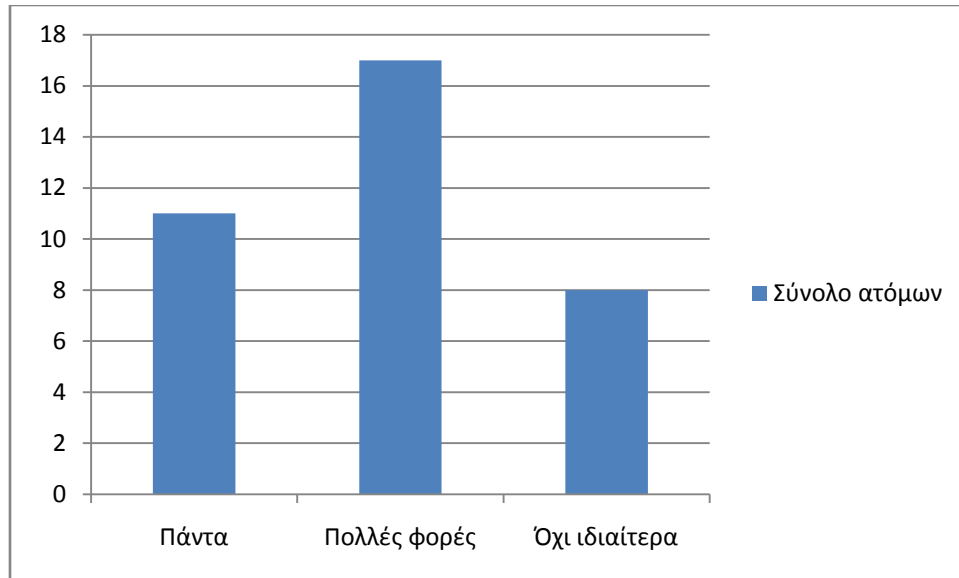

Με ποιον τρόπο αποκτάς τη μουσική που σε ενδιαφέρει;

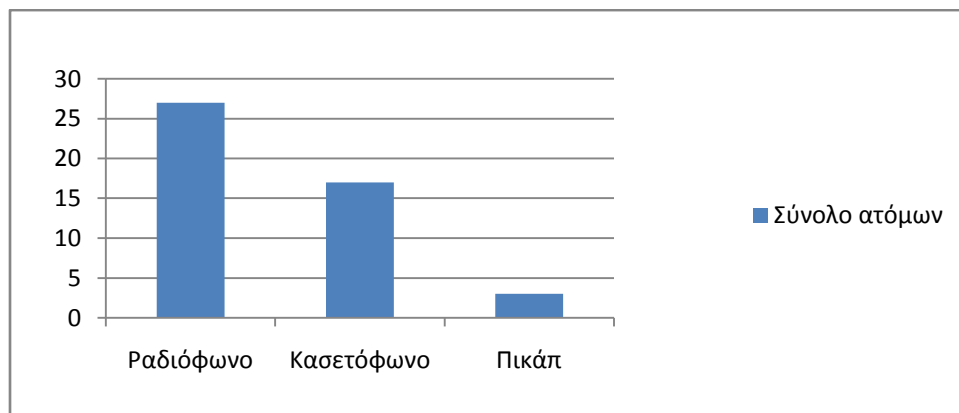

Ερωτηματολόγιο για τους μεγάλους

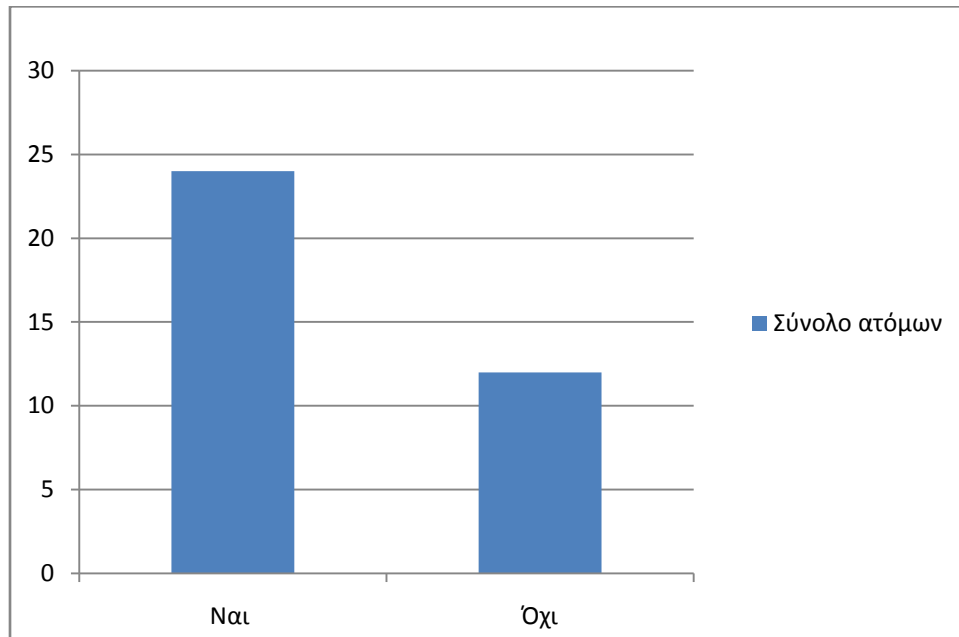
Ακούτε συχνά μουσική;

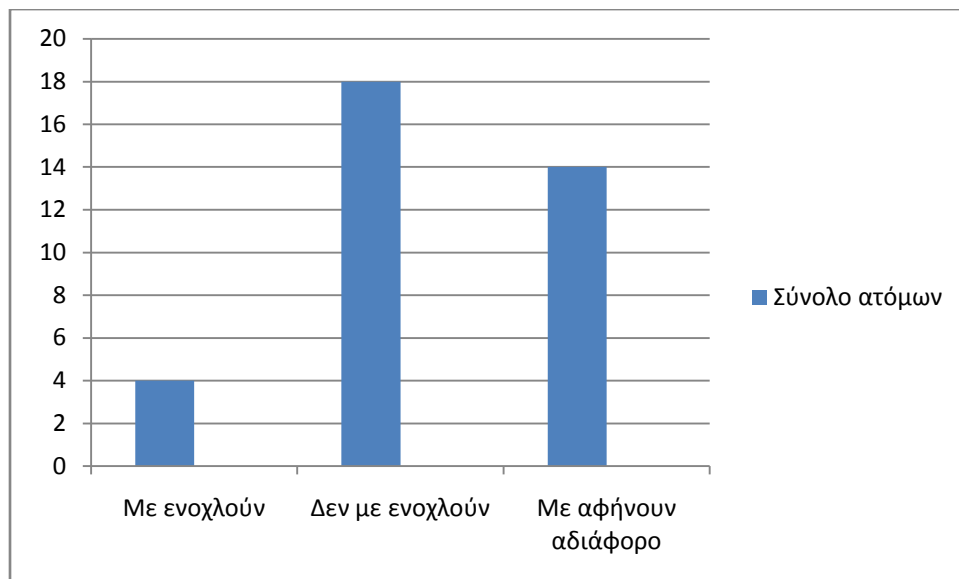
Με ποιον τρόπο συνηθίζετε να ακούτε μουσική;

Τα τραγούδια που ακούγατε όταν ήσαστε έφηβος περνούσαν τα ίδια μηνύματα με τα σημερινά τραγούδια;

Στη σημερινή εποχή οι νέοι καλλιτέχνες εκφράζουν τις απόψεις τους χρησιμοποιώντας υβριστικό λεξιλόγιο. Ποια είναι η γνώμη σας για αυτού του είδους τα τραγούδια;

Συμπεράσματα και Προτάσεις

Αφού συγκεντρώσαμε τα απαντημένα ερωτηματολόγια, καταγράψαμε τις απαντήσεις και προσπαθήσαμε να βγάλουμε κάποια συμπεράσματα. Αν και τα δείγματά μας ήταν πολύ μικρά, νομίζουμε πως τα πορίσματα είναι αρκετά αξιόπιστα.

Είναι βέβαιο ότι η μουσική παίζει πολύ σημαντικό ρόλο στη ζωή των νέων σήμερα κι αυτό φαίνεται από την ώρα που αφιερώνουν κάθε μέρα για να ακούσουν μουσική. Αυτό φαίνεται κι από το ότι οι μισοί από τους ερωτηθέντες διαβάζουν με μουσική υπόκρουση. Μια άλλη διαπίστωση- που δε μας αιφνιδίασε στο ελάχιστο- είναι ότι η συντριπτική πλειοψηφία «κατεβάζει» τραγούδια από το διαδίκτυο. Δεδομένου ότι πρόκειται για μια αμφιλεγόμενη πρακτική με πολλές πτυχές και με τόσα πλεονεκτήματα όσα και μειονεκτήματα, σκεφτόμαστε ότι θα μπορούσε να είναι το θέμα μια μελλοντικής εργασίας στο σχολείο μας.

Όσον αφορά στις απαντήσεις των ανθρώπων που ανήκουν σε μεγαλύτερες γενιές, το πρώτο πράγμα που διαπιστώνουμε είναι ότι και οι μεγαλύτεροι ακούνε συχνά μουσική. Αυτό που μας έκανε εντύπωση είναι ότι το ραδιόφωνο ήταν πολύ προσφιλές μέσο για να ακούσει κανείς μουσική παλιότερα, κάτι που στις μέρες μας, τουλάχιστον για εμάς, δεν ισχύει. Μας ξάφνιασε αρκετά ότι οι περισσότεροι ενήλικες δεν ενοχλούνται ή δεν δίνουν σημασία στο υβριστικό λεξιλόγιο που έχουν πολλά σύγχρονα τραγούδια. Ακόμη, επισημάναμε ότι, παρά τις διαφορές, οι περισσότεροι θεωρούν ότι τα σημερινά τραγούδια περνάνε τα ίδια μηνύματα με παλιότερα.

Σχετικά με τα ερωτηματολόγια, αφού συγκεντρώσαμε τις απαντήσεις και κάναμε τις αναλύσεις, καταλάβαμε ότι κάποιες ερωτήσεις θα μπορούσαμε να τις είχαμε διατυπώσει έτσι ώστε να μη δυσκολέψουμε τους ερωτηθέντες. Αν ξανακάναμε τα ερωτηματολόγια, θα φροντίζαμε να έχουμε περισσότερες κοινές ερωτήσεις στα δύο ερωτηματολόγια για να μπορούμε να κάνουμε καλύτερη σύγκριση. Νομίζουμε ότι έπρεπε να είχαμε δώσει έμφαση στις μουσικές συνήθειες των μεγάλων όταν ήταν έφηβοι για να μπορέσουμε να βρούμε τις ομοιότητες και διαφορές.

Επίλογος

Με την ολοκλήρωση της εργασίας μας αποκτήσαμε μια πιο σφαιρική εικόνα της μουσικής. Μέχρι τώρα, η σχέση μας ήταν βιωματική, ακούγαμε μουσική αλλά τις περισσότερες φορές χωρίς να έχουμε επίγνωση της πολυπλοκότητας του θέματος. Τώρα πλέον την αντιμετωπίζουμε ως πολυδιάστατη έκφραση της ψυχής και του νου του ανθρώπου. Η συγκεκριμένη ερευνητική εργασία μας έκανε να αντιληφθούμε ότι η μουσική μπορεί να μας ανοίξει ένα παράθυρο στη γνώση και στον κόσμο που μας περιβάλλει. Έκανε κάποια μαθήματα του σχολείου πιο ελκυστικά και μας έδωσε νέα κίνητρα κι αιτίες για να ανακαλύψουμε νέα τραγούδια. Δυστυχώς, αφήσαμε πολλά πράγματα έξω από αυτή την εργασία, όπως κι άλλες ιστορικές στιγμές που αποτυπώθηκαν στο πεντάγραμμο ή οτιδήποτε έχει σχέση με τη μουσική βιομηχανία ή τους τρόπους προώθησης ενός δίσκου, ελπίζουμε ωστόσο ότι στο μέλλον θα έχουμε την ευκαιρία να ασχοληθούμε και με αυτές τις πτυχές του θέματος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ (Έντυπη και Ηλεκτρονική)

Μουσική Γ' Γυμνασίου, Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, Αθήνα

Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Α' Λυκείου, Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, Αθήνα

«Επτά Ημέρες» της Καθημερινής, 5 Απριλίου 1998

<http://melodisia.mmb.org.gr/>

<http://www.nationalopera.gr/>

<http://videomusicview.blogspot.gr/2011/12/blog-post.html>

<http://kt-pofpp.blogspot.gr/2006/05/blog-post.html>

<http://annagelopoulou.blogspot.gr/>

<http://www.24grammata.com/>

<http://mousikoblock.blogspot.gr/>

<http://www.pro-dance.gr/>

<http://www.mytheatro.gr/>

http://www.stixoi.info/stixoi.php?info=Albums&act=details&album_id=2503

<http://kostaspapadopoulos-bouzouki.com/category/%CE%B4%CE%B9%CF%83%CE%BA%CE%BF%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%AF%CE%B1/1974-%CE%B8%CE%B5%CF%83%CF%83%CE%B1%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%82-%CE%BA%CF%8D%CE%BA%CE%BB%CE%BF%CF%82/>

<http://3gym-kerats.att.sch.gr/library/spip.php?article41>

el.wikipedia.org

<http://blogs.sch.gr/2gymnika/7-%CE%B5%CE%BA%CF%80%CE%B1%CE%B9%CE%B4%CE%B5%CF%85%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CF%85%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CF%8C/%CE%BC%CE%B5%CE%BB%CE%BF%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%B7%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CE%B7-%CF%80%CE%BF%CE%AF%CE%B7%CF%83%CE%B7/>

<http://www.rhodes.aegean.gr/ptde/mps/logos1/LogPeriodiko/melopoiisi.htm>

http://www.ogdoo.gr/portal/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=5211&Itemid=44

<http://www.ndimou.gr/el/keimena/anthologia/dokimia/melopoihsi/>

<http://cine-talk.blogspot.gr/2007/10/blog-post.html> 16-11-2013

<http://news.kathimerini.gr/archive-editions/article/7days/2004/07-11-2004/1283425.html> 16-11-2013

Παράρτημα

Ερωτηματολόγιο για εφήβους

♪♪ Οι μουσικές προτιμήσεις των νέων και η σχέση τους γενικότερα με τη μουσική ♪♪

(Βάλε × δίπλα σε κάθε απάντησή σου. Όπου είναι δυνατό, μπορείς να επιλέξεις παραπάνω από μία απαντήσεις)

- 1~ Ηλικία:..... Τάξη:.....
- 2~ Φύλο: Αγόρι Κορίτσι
- 3~ Ακούς μουσική στον ελεύθερό σου χρόνο;
 Ναι Όχι
 Αν ναι, πόσο συχνά;
 30'-1 ώρα 1-2 ώρες πάνω από 2 ώρες την ημέρα
- 4~ Γιατί ακούς μουσική;
 Για να χαλαρώσω
 Για να διασκεδάσω/ να ανεβάσω τη διάθεσή μου
 Για να διευρύνω τους ορίζοντές μου
 Άλλο.....
- 5~ Προτιμάς ελληνικά ή ξένα τραγούδια;
 Ελληνικά Ξένα Και τα δύο
- 6~ Ποιο είναι το αγαπημένο σου είδος;
 Rock Pop Rap R&B Metal
 Techno Dance Έντεχνο Λαϊκό
 Hip Hop
- 7~ Ένα τραγούδι το επιλέγεις με βάση:
 Τη μουσική του Τα λόγια Και τα δύο Τον τραγουδιστή Άλλο
- 8~ Ακούς μουσική όταν διαβάζεις;
 Ναι Όχι

- 9~ Επηρεάζει η διάθεσή σου το είδος της μουσικής που ακούς;
 Ναι Όχι
- 10~ Με ποιόν τρόπο ενημερώνεσαι κυρίως για τις νέες κυκλοφορίες; Από:
 Φίλους Ραδιοφωνικές εκπομπές Τηλεοπτικές εκπομπές Περιοδικά
 Διαδίκτυο
- 11~ Ποιος σε επηρέασε ώστε να ακούς τη μουσική που ακούς;
 Οικογένεια Τηλεόραση
 Σχολείο Μέσα κοινωνικής δικτύωσης
 Φίλοι
- 12~ Παίζεις κάποιο μουσικό όργανο;
 Ναι Όχι
 Αν ναι, τότε ποιο;.....
- 13~ Θα ήθελες να ασχοληθείς με την μουσική στο μέλλον;
 Ναι Όχι Ίσως
- 14~ Με ποιόν τρόπο αποκτάς τη μουσική που σε ενδιαφέρει;
 Τα κατεβάζω από το διαδίκτυο Τα αγοράζω από κάποιο κατάστημα
 Τα αγοράζω μέσω διαδικτύου Τα δανείζομαι από φίλους και τα αντιγράφω
- 15~ Έχεις πάει σε κάποια συναυλία;
 Ποτέ Μία φορά Σπάνια Πολύ συχνά
- 16~ Σου αρέσει που ακούγεται μουσική στα διαλείμματα στο σχολείο σου;
 Ναι Όχι Κάποιες φορές
- 17~ Θα ήθελες να συμμετέχεις στην επιλογή της μουσικής που ακούς στα διαλείμματα;
 Ναι Όχι

♪ Ευχαριστούμε Πολύ!! ♪

Ερωτηματολόγιο για μεγάλους

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΓΙΑ ΤΗ ΜΟΥΣΙΚΗ

(Το ερωτηματολόγιο είναι ανώνυμο. Σημειώστε X δίπλα στο κουτάκι της κάθε απάντησης που θα επιλέξετε. Όπου σας δίνεται η δυνατότητα, μπορείτε να επιλέξετε παραπάνω από μία απαντήσεις).

ΦΥΛΟ:

ΑΝΔΡΑΣ ΓΥΝΑΙΚΑ

ΗΛΙΚΙΑ:

35-45 45-55 55-65

1) Ακούτε συχνά μουσική;

Πάντα Πολλές φορές Όχι ιδιαίτερα Καθόλου

2) Προτιμάτε το ελληνικό ή το ξένο ρεπερτόριο;

Ελληνικό Ξένο

3) Τι είδους μουσική ακούγατε όταν ήσαστε έφηβος;

Disco Pop Rock

Jazz Λαϊκά Δημοτικά

4) Με ποιον τρόπο συνηθίζατε να ακούτε μουσική;

Ραδιόφωνο Κασετόφωνο Πικ-απ Τρανζίστορ

5) Με ποια κριτήρια επιλέγατε τη μουσική που ακούγατε;

Μελωδία

Στίχοι

Και τα δύο

6) Είχατε ή έχετε ακόμη κάποιο μουσικό είδωλο;

Ναι Όχι

7) Συνηθίζατε να πηγαίνετε σε συναυλίες;

Πολύ συχνά Μερικές φορές Σπάνια Ποτέ/ Σχεδόν ποτέ

8) Είχατε ποτέ ή έχετε ακόμη το όνειρο να ασχοληθείτε επαγγελματικά με την μουσική;

Ναι Όχι

9) Έχετε ασχοληθεί ποτέ με την εκμάθηση κάποιου μουσικού οργάνου;

Ναι Όχι

10) Σας αρέσει να ακούτε μουσική κάνοντας τις δουλειές του σπιτιού;

Ναι Όχι Με αφήνει αδιάφορο

11) Η μουσική που ακούτε εκφράζει την προσωπικότητά σας;

Ναι Όχι

12) Στη σημερινή εποχή οι νέοι καλλιτέχνες εκφράζουν τις απόψεις τους χρησιμοποιώντας υβριστικό λεξιλόγιο. Ποια είναι η γνώμη σας για αυτού του είδους τα τραγούδια;

Με ενοχλούν Δεν με ενοχλούν Με αφήνει
αδιάφορο

13) Συμφωνείτε να ακούνε τα παιδιά σας τέτοιου είδους μουσική;

Συμφωνώ Διαφωνώ Με αφήνει αδιάφορο

14) Ο χώρος της μουσικής έχει γεμίσει από ανθρώπους που δηλώνουν τραγουδιστές. Πιστεύετε πως όλοι το αξίζουν;

Ναι Όχι Κάποιοι από αυτούς Με αφήνει
αδιάφορο

15) Τα τραγούδια που ακούγατε όταν ήσαστε έφηβος περνούσαν τα ίδια μηνύματα με τα σημερινά τραγούδια;

Ναι Όχι Κάποιες φορές

16) Πιστεύετε πως υπάρχουν στην εποχή μας καλλιτέχνες που να είναι άξιοι να γίνονται είδωλα των παιδιών σας;

Ναι Όχι

17) Γιατί πιστεύετε ότι οι μεγαλύτεροι έχουν διαφορετικές μουσικές προτιμήσεις από τους νεότερους;

- Αλλάζουν οι εποχές
- Αλλάζουν οι άνθρωποι/ Είναι φυσικό επακόλουθο της ωρίμανσης
- Κάθε ηλικία έχει διαφορετικό τρόπο έκφρασης συναισθημάτων και ιδεών
- Όλα τα παραπάνω